

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Nederlands Amazonia : handel met indianen tussen 1580 en 1680

Hulsman, L.A.H.C.

Publication date
2009

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hulsman, L. A. H. C. (2009). *Nederlands Amazonia : handel met indianen tussen 1580 en 1680*. [Thesis, externally prepared, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Bijlage A. Contemporaine geschreven bronnen

256		Inhoudsopgave
257	1	1599 Het verslag van Abraham Cabeliau
263	2	1603 Remonstrantie over Guiana Willem Usselinx
268	3	1605 Contract van Willem Albertsz met de Guiaansche Compagnie
269	4	1608 Verklaring van Willem Albertsz over Geusebroeck
271	5	1611 Octrooi Guiaansche Compagnie
272	6	1612 Octrooi Thielemans c.s.
273	7	1616 Verklaring over de dood van Willem Albertsz
274	8	1617 Verklaring Eldertsz over het gedrag van Stoffel Albertsz
276	9	1617 Verklaring Bens over het gedrag van Stoffel Albertsz
277	10	1617 Verklaring van Jan Cornelisz Scheur over Stoffel Albertsz
278	11	1623 Brief uit de Oiapoque
279	12	1624 Verklaring over Sappenapoka
281	13	1626 Vreemt verhael van Lourens.
287	14	1627 Oiapoque, aankomst van de expeditie van Jan van Ryen
290	15	1629 Het logboek van Gelein van Stapels April-Mei
292	16	1629 Beschrijving van Berbice door Gelein van Stapels
295	17	1629 Beschrijving Essequibo door Gelein van Stapels
296	18	1651 Coesewijne, verklaring over de schipbreuk van de St Pieter
297	19	1657 Cayenne, verklaringen over Pieter Sijbrantsz Visscher.
299	20	1668 Overeenkomst betrekking tot de handel in orleaan
301	21	1677 Aankomst van kolonisten bij Oiapoque
303	22	1680 Rapport van Jan Stratius
305	23	1680 Het journaal van Lieutenant Schoppens aan de Coppename
310	24	1680 Essequibo, correspondentie van Beeckman
312	25	1684 Essequibo, lijst met Indiaanse slaven

1. 1599 Het verslag van Abraham Cabeliau

Titelblad:

1599 Somir vertooch van seeckre voyaige gedaen by Abraham Cabilouw In America Aen Myne
E: heeren de Staten Generael vande nederlantsche geunieerde provintien

Verclaringe van de onbekende ende onbeseylde voiage van America beginnende van de Riviere Amasonis tot het Eylant van de Trinidad toe.

Inden naem onses Heeren Jhesu Christi, Amen, ende in den jare desselfs XVC sevenentnegentich den derden Decembris s'morgens, zyn wy tseyl gegaen vuy ten Briel met twee schepen, het eene ghenampt den Zeeridder, groot omtrent tachtentich last daer schipper op is Jacob Cornelisz. alias Oom, het andere genaemt den Jonas, groot omtrent tsestich last, daer schipper op is Marten Willemsz. van Schiedam, ende alsoe tsamen in zee geloopen ende by den anderen gevaren tot den sevenden der zelve maent, ende zyn van den tijt voers. van den anderen versteecken, zynde omtrent de hoochte van 44 graden buyten de cannael, sonder malcanderen meer (geduerende de gansche reyse) te sien, daer nochtans geseyt was, malcanderen te verwachten by eenighe versteking aent eylandt van Palma, synde een van de eylanden van Canarien.

Den 7 ditto het eylandt van de Palma int gesicht gecreghen ende aldaer by gehouden, Marten Willemsz. nyet vernemende, zyn op ditto voer de stadt van de Palma gearriveert, ende aldaer gelegen om onse wijnen te procureren, totten XVen January anno XVc achtentnegentich, Ende siende dat Marten Willemsz. voersegd. aldaer nyet en quam, syn wy voerscreven van daer geseylt, ende onsen cours gestelt naer het eylandt van Teneriffa.

Alwaer wy op 16 ditto voergecommen zyn, ende hebben aldaer by gehouden met ons schip, om te verspreken eenige schepen, die aldaer onder lant waeren dryvende, of zy Marten Willem voersegd niet en hadden gesien oft vernomen, maer van hem nyet vernemende hebben wy op 17 ditto onsen Cours gestelt tusschen 't eylandt van groot Cannarien ende Teneriffa, naer d'eylanden van Capo Verdo, ende alsoo nae Cabo de Noort. Den 9 February hebben wy 't lant int gesicht gecregen omtrent de hoochte van vyff graden bij noorden d'equinoctiael ende Ecrevice, alwaer wy op ditto voergeset hebben ende onsen scheepsboot vuytgeset, ende daer mede rontomme d'eylanden gevaeren visiterende oft aldaer gheene bequame plaetsen en waren om onse jacht oft sloupe op te setten, dan vonden deselfde onbequaem ende gansch clippich, alzo dat wy genootsaect zyn

geweest de jacht op het schip op te setten, ende aldaer te maken ende calfaten nae behooren, nyet zynde zonder groot perykel.

Den 15 dito hebben wy vernomen een schuyte, genaemt by de Indianen Canno, de welcke quam van het vaste lant omtrent twee mylen vuyt de rivier Caurora, alwaer in waren ses mans een vrouwe met noch een cleyn kindeken vande natie Geribus, ende Jau, ende waren gantz naect, ende waren lange, eer zy aen boort dorsten commen, maer eyndelick deur trommelen ende anderssins verstouten zy henluyden ende quamen aan boort, ende riepen tot ons lieden Anglees, ende wy antwoorden Si, Si, ende quamen alzo over, ende wy leydden die in de cayuyt, ende maecten die midler tyt wys dat wy vuyt Hollandt waren, ende seyden Hollandees, ende tracteerden die zeer wel naer ons vermoegen, dat sy 'tsanderdaegs blijdelijk van 'tboort voeren, ende nae deze hebben ons wederom veel vrientschap bethoont. Wederom den 17 ditto zyn aen ons boort gecommen van 'tvaste lant vuyt de riviere voersegd dry andere cannoos, daer inne waren soe mans vrouwen ende kinderen omtrent 'tsestich personen, ende dese voers. natie, mitsgaders de natien Hebaio ende Arwaccus, hebben gecontinueert aan boort te comen, met haere waeren ende victuailen, zoo lange wy aen de eylanden voersegd lagen, mitsgaders oyck geduerende den tyt soe lange wy in de rivier Cayane hierna volgende gelegen hebben.

Den 27 Marty tzeyl gegaen nae riviere Cayani, ende deur groote wederspannicheyt van den schipper, daer by nochtans van ons ende van eenen Engelschman, genoemt Capitain Johan Meysinge van Londen, ende van syns persoons selfs, genoechsaem versekert was, dat by in de riviere voersegd sonder perykel conde incommen, ende deur verspreck van ons ende zyn bootsvolk zyn met Godes hulpe, den 31 ditto in de voersegde riviere gecommen, sonder eenich hinder, ende by den voersegden Engels Capitain zijn schip geset. 'tsanderdaegs hebben wy onze jacht gesonden opwaerts nae de riviere Cauwo, ende hebben aldaer gevonden woonende de natie Jaio, ende van daar gebrocht met haren vryen wille dese Jegenwoordige Indianen, den enen genaemt Arymowacca, out omtrent, zoo wy connen verstaen, 40 jaren, ende den anderen Cayariwara oudt omtrent twintich jaren, midtgaders daerby, een jacht vol hout, zynde een maniere ende colour van Brasilhout ende voorts toebacca ende noch meer andere (bij mij onbekende) drogheryen. Ende den 8 april is dese de jacht aen boort gecommen ende hebben op dese rivier Cayani gehandelt ende gelegen tot den 27 Juny toe.

Den 16 April is den voersegde Engelsman 'tseil gegaen.

Den 29 ditto zyn twee schepen van Amsterdam by ons deur ons behulp gecommen, daer schippers op zyn Dierck Janss Roomscherck ende Wouter Syverts, ende syn den 10 Mey wederom van ons geseylt naer het eyland van de Marguerete.

Den 3 Juny zyn twee schepen van Amsterdamme by ons gecommen, genaemt de Groote en de Cleyne Sphera Mundi, daer schippers op zyn Jan Cornelisz van Leyen ende Adriaen Reyndertssoen voersegd. en hebben Compagnie gemaect om met malcanderen, de gantsche custen voorts tot die riviere Worinoque by d indianen alsoe genoemt, by d'Engelsche Reliane, ende by de Spaengnaerden -Rio el dorado, te besoecken. Ende tgene op de voerscreven custe zoude moegen voorvallen, tzelve soude geparticipeert worden, de drye achte parten voer onse Compagnie, ende de vyff achte parten voer de compagnie van Jan van Leyen voersegd, Ende hebben versocht dese naervolgende rivieren Wyapoca, Curassawini, Cunanama, Juraco, Mavarij, Amano, Marawini, Carapi, Surynamo, Soramo, Coupanama, Waycara, Curetini, Worinoque, In de riviere Worinoque, Rio Parymo, et Amaconza, ende daerop genegotieert ende gehandelt. De rivieren tusschen de rivieren Amasonis ende Wiapoca zyn dese, Aroway, Arafioco, Maycary, Cassipoura, Arrocava; Dese rivieren en hebben wij nyet versocht noch behandelt, overmidts dat wij daer nyet en conden commen, doer den ordinaerlicken stroom, die altyt westelicken lancx de custen loopt. De rivieren tusschen de Wiapoco ende Caurora zyn dese: Wanary, Apperwacca, Cawo, Wya, Cayany, Macuria, dese hebben wij particulierlyk versocht behandelt, vuytgesondert de riviere Wanarv, ende Apperwacca. Tusschen Mamiamanory ende Synamary zyn twee cleyn rivierkens genaemt Owapary ende Paurama, daerop en woont gheen volck. De rivier ofte de mont van Surynamo is in twee rivieren bevangen, bij oosten leyt de rivier Cammawini, ende bij westen Surynamo, ende loopt zoe tsamen in zee. Tusschen de riviereu Curetyni ende Worynoque, ziju dese rivieren, Berbice, Apari, Maychawini, Maheyca, Demirara, Dessekebe, Pauroma, Moruga, Wayni. Deze en hebben wy in 't particulier, noch oyck per compagnie voersegd besocht ofte behandelt, deur dyen onsen tyt seer verlopen ende datter nyet veel te halen en was, zoe ons d'indianen wys maecten, en oyck te meer dat onse victuailen zeer zwack waeren, zoe en deden wy anders nyet, dan custoyeerden al lancx t land om daer van kennisse te hebben tot de riviere van Worinoque, Alwaer wy op 27 July syn ingevaren ende twee mylen van de mont van de voersegde riviere zyn wy met malcanderen geset aen den anker.

Den 28 ditto zyn geprepareert geweest om de riviere van Worinoque to besoecken, het schip van Jan van Leijen, groot omtrent 36 last, onse jacht, groot omtrent 9 lasten, ende de jagt oft roysloupe van Adriaen Reynderssen, tsamen sterck van volck omtrent vijftich persoonen.

Den 29 ditto zyn de voersegde schepen ende persoonen gesamenderhant opwaerts gevaeren, jegens de geweldige stroom, die aldaer dies tijds sjaers aff is loopende ende hebben gevaren doer adresse van dese jegenwoordige Indianen, inden tijt van twintich dagen, nyet meer dan omtrent de 40 mylen, totte plaetse oft vleckte daer de Spaengnaerden hen houden, welcke is genaemt St.

Thomé, alwaer Gouverneur aff is, Don Fernando de Berreo, ende Marques van de Weyana, de riviere Worinoque ende de gantsche custen alsnoch ongeconquesteert zijnde, tot de riviere Marignon oft Amasonis toe, ende zyn aldaer sterck omtrent 60 peerde ruyters, ende 100 musquettiers, dewelcke dagelicx vervolgen om het goudryk Weyana te conquereren, dan kunnen 'tzelfde door de fortsen alsnoch daer op gedaen zynde, of met gheene middelen van vrientschap conquereren, deurdien de Natie genaemt Charibus hen dagelycx geweldichlicken wederstaen, met haer wapenen, de welcke zyn hantbogen ende schieten daer mede met fenynige pylen, dewelcke zoo fenynig zyn als yemandt daer mede geraect is, datter bloet nae volght, zoe moet hy binnen 24 ure par fortse sterven, zoe daer gheen remedie terstont toe gedaen en wordt, ende tgansche vleesch zoude hem van den beenen affvallen, alzoe dat de Spaegnaerden die natie ende haer pylen zeer vreezen, ende in de campagne blyven staen onbeweechlyk, ende en sullen nyet wycken, ende zy hebben als tot noch toe t velt behouden, ende de Spaegnaerden siende dat zy aldaer nyet en kunnen gewinnen, hebben omtrent 6 daegs reysens, by suydens de riviere Worinoque, aen 't geberchte van de Weyane eenen wech beginnen te maecken, doer die rotsen ende geberchten omtrent 1600 stadien lanck, ende breed zijnde, dat zyluyden met vijff peerden neven den anderen daer doer kunnen marcheren, ende meenen by dese middel alsoe, tselfde te conquereren.

Van St. Thomé is de jacht van ons schip ende de sloupe van Adriaen Reyndertsen met de twee harinckschuyten van Jan van Leyen, opgevaren tot de riviere Caroni, den welcken een schrikkelyken ende grooten affval heeft, ende valt vuyt het geberchte ende maeckt als zulcken getier, dat men ze kan hooren omtrent vier mylen. Wy hebben daaromtrent gesocht (volghende onse beschrijvinghe gemaect bij Sir Walther Halley) eenige mynen van gout, maer en hebben gheen gevonden, zoo t is doer onse versuymenisse, oft dat se daer niet en zyn omtrent die plaetse, en weten wy nyet, maar hebben nochtans ons devoir in alles naer ons goetduncken gedaen, te meer versekeren wy ons om dieswille, den gouverneur Don Férrnando ons mede gegeven heeft om te ondersoucken, zynen mineur, den welcken ons gebracht heeft op alle die plaetsen, zoe hy meende, daer Sir Walter Hally geweest was ende zyn minera's van daer soude genomen hebben, ende de plaetsen, die wy gesien hebben, ende conden nyet bevinden datter eenig gout zoude onder wesen, maer verstaen vuyt onse Indianen datter een plaetse is, omtrent 6 mylen opwaerts, daar eenige mynen souden wesen, maer t water was daer over zeer gevloyt, dat het onmogelick was om voer ons dat te besoeken. De Spagnaerts zeyden oyck datter opwaerts veel gout was, maar zy en dorsten daer nyet comen, overmits d'orloge van de Charibus voersegd, In somma cort geseyt, daer is opwaerts die riviere voer seker veel gouts int Rycke van Weyane, zoe ons d'Indianen van daer als oyck dese onse jegenwoordige Indianen, mitsgaeders de Spaengnaerden selffs seggen,

maer voer luyden hen bemoeyende met coopmanschappen en is tselfde nyet wel doenlick, om daer yet goets van te verwachten, ten waere dat daer toe eenighe merckelicke fortsen bereyt waren om de Spaegnaerden aen te tasten, d welck den eenighe middel is om van de Indianen eenige mynen van gout te weten, want die vyanden zyn, ende die vyantschap aende Spaengaerden dragen, zyn vrienden met d Indianen, ende hopen gestadich, dat syluyden van den Spaegnaerden verlost zullen worden, van de Flamingos ende Angleses, zoe zy ons seyden, naedien eenen capiteyn van de Indianen, van de Spaengnaerts gevangen zynde ende op gaende alzoehy soude gaen hangen, seyde dat by metten gheest Wattopa gesproken hadde, ende die hadde hem de verlossinge deur ons, ende doer de Engelschen aengeseyt. Ick wenschte t' selfde te helpen doen, als t tot proffyt ende voorderinghe van t lant mochte geschieden ende succederen. In dese riviere nyet sonders gehandelt hebbende met d Indianen, als oock met de Spaengnaerden, zyn met gemeyn advys wederomme van de stad St. Thomé affgevaren nae de schepen, ende op den 30 Augusti aen boort gecommen, met expresse beloften van de Spaegnaerden, dat zyluyden met ons aen de Trinidad zoude comen handelen.

Den eersten Septembris met malcanderen nae t'eylandt van de Trinidad gevaren ende opten 7 ditto by westen de Trinidad gearriveert, ende aenden ancker geset. Dit is een schoon ende ryck eylandt, in hem selven verciert met veelderhande coopmanschap ende waren, tot veel dingen dienstich, ende hebben oyck alle onse resterende coopmanschappen ende waeren op sekere waeren naer, die wy wederomme brengen, aen de Spaegnaerden verhandelt, dewyle wyluyden by d Indianen nyet en hebben connen handelen van zulcke sorteringen.

Den 21 ditto is Jan van Leyden ende Adriaan Reynderssen van ons gescheyden, ende gevaren naer de Margueret.

Den 13 Octobris zyn wy tseyl gegaen nae dese landen ende gevaren deur faulte van victuaille deur de Dragonis ende Aeso, tusschen de eylanden van St. Luga ende Granado gevaren, en op 16 ditto aldaer versproken de galego van Sir Walter Hally van Lonnen, zynde groot omtrent 25 tonnen ofte 12 1/2 last, ende van de custen van Barbaryen commende, op ditto voorts geseylt binnen de voerse~~gde~~ eylanden, ende op 22 ditto wederomme deur d deylanden van Dommenica Poorebano ende alzoehy onsen cours gestelt op d eylanden van Tersera, waervan wij op 21 Novembris d'eylant van Foial int sicht gecregen ende voerby geseylt hebben, ende op den avont een Engelsche pinasse vernomen, ende op 22 ditto t sanderdaegs versproken omtrent d eylandt van Graciose, ende van daer onsen cours gestelt op de Cannael, ende op 11 Decembris door contrary wint tot Plymouth in Engelandt ingelooopen, ende aldaer gelegen totten 25 ditto, en t

seyl gegaen naer dese landen met diverse schepen ende op 28 ditto tot Middelborch in Zeelandt gearriveert.

Sulcx, dat wyluyden in dese voyage hebben ontdeckt gevonden ende beseylt over de 24 rivieren, veel eylanden, in de rivieren, ende andere diverse havenen, die nyet by dese landen en zyn bekent noch beseylt geweest, Ja dat meer is, in gheene quaerten oft cosmographen voer dat onse voyage bescreven noch ontdekt zijn geworden. Alle het welcke ick onderschreven als commis-generael van dese voyage verclare waerachtig te wesen, zijnde bereit (Int noot zy) t zelfde Uwe M. E. breedere by monde oft [p] schriftelick te verclaren. Orconden der waerheit, zoe hebbe ik dese onderteekent den derden February anno 1599.

U. E. onderdanigen dienaer,

A. Cabeliau.

Bron: 'Verclaringe van de onbekende ende onbeseylde voiage van America, beginnende van de Riviere Amasoms tot het Eylant van de Trinidad toe', overgegeven aan de Staten-Generaal door A. Cabeliau. 1599 februari 3. 1 omslag. Nationaal Archief, Staten Generaal: Loketkast. NA_1.01.07_12563.2.

2. 1603 Remonstrantie over Guiana Willem Usselinx

De tekst is overgenomen uit de transcriptie die in het USC rapport in 1898 werd gepubliceerd. Het document werd daar gedateerd omstreeks 1603. Het document is ongedateerd en ongetekend. De Jonge schreef het toe aan Usselinx. (Jonge 1862: 259; USC 1898: 27)

Remonstrantie aen de E. Mo. Heeren van de Staten Generael op stuck van de populatie van Guiana in America gelegen.

Ick en twijfele nyet oft tis de E. MO. Heeren Staaten Generaal genoehsaem bekent wat rycker, schoender, vruchtbarer populeuser plaisanter, ende costelycker landt, nu onlanx door eenige van deeser landts coopvaerdieschepen ontdeckt is worden in America gelegen, genampt de provincie van Guiana. Alwaer nyet alleenelyck veel schone zeehavenen, bequaeme diepe schipbruyckige revieren, overvloedige weyden, bequaem tot alderhande veetocht, maer oock een vruchtbaer ende zeer bequaem landt, tot de cultivatie van terwe, wyn, olie, suyckerriet, gember, catoen, brasilie ende steertpeper, pastel, anyl, indigo ende alderlaye andere quartieren in Oost ende West Indien gewoen is te cultiveren op gelycke hoochden ende climaet. Noch brengt dit landt voorts palmiten ende balsemolie, diversche sorten van gummen, witten wierooch oft masticx, een vaste oragne verwe annota genampt daer men 16 derlaye coleuren mede verwen kan, een zeeckere swaerte varwe die so meer corrosieff goet is tot zyde ende lynwaet te verwen, lignum gaiacum, brasilie hout ende andere welrieckende houten. Jae men twijfelt ook nyet, oft daer zal metter tyt, goede coutionilie kunnen gewonnen worden, dwelck men vastelyck conjecturert uuyt dien aldaer bevonden wordt in overvloet te wasschen het cruyt ofte arbuste genaempt Tonnael, alias ficus Indicus daer de wormkens mede gespyst ende gevoet worden daer men de coutionilie aff maect. Ende wat hoop ende expectatief datter is, van een rycke goudt ende silver mine te vinden, daer van geven de wercken ende experientie gethuygenisse wandt men alle reeds ontdeckt heeft een mine daer van de adere gout ende het omliggende arts silver is. Daer van eenige proeven ende assayen gemaect zyn, van het arts (dat bye enige ombevarene oft ombedrevene luyden opt stuck van berchwerck) van daer gebrocht is worden, dwelck sy van boven meer (sonder eenige kennisse, noch onderscheyt) uyt de voorsz. mine genomen ende gegraven hebben. Ende wordt bevonden deen meer ende dandere min te renderen. Eenige proeven responderen op 60 gulden t quintael arts, noch synder assayen gemaect die maer ½, 2, 5, 7, 14 ende 45 stuyvers ende oock ander 3 gulden vant pont arts coomen te renderen. Dan hoe ryck dat de selve mine vallen zal is nyet te weten voor datter kenners ende bedrevene berchwerckers tot het mineren geimployert werden, dwelck noch ter tyt nyet en dient gedaen noch wyders ontdeckt te worden, voor ende al

eer dat men tselve land gepopuleert ende met goede stercke steden ende forteressen bevesticht heeft, op dat andersint door den ryckdomme der selver geen andere omliggende natien, tsy vrindt oft viant, geenen lust crygen, nocht beweecht worden ons in deselve interprinse t'anticiperen, ende te voorcomen, middeler tyt dat wy alhier doende sauden weesen int consuleren oft overleggen hoe men deese interprinse ten zeekersten ende bequaemelycxsten, als oock by ende met wat middelen men deesen aenslach saude moegen nyet alleenelyck beginnen maer oock tot een gewensten eynde uuyt vueren. Wandt men bevindt metter daet door lange ende menichvuldige experientie dat uuyt de voorsz costen van America geenen ryckdomme noch proffytten soo wel van de mynen als vruchtbaerheyt van de landen te trecken noch te veroveren zyn ten zy dat men tselve landt ierstelyck populere. Dwelck den coopliden ende iersten ontdeckers dunckt geen interprinse noch saecke te weesen om by henliden alleen oft op hen eygen handt ende costen geattenteert noch aenvert te worden nyet om dat sy hen schroemen van de costen die tot deselve populatie gedaen moeten worden (die men gist dat lichtelyck onder een pluraliteyt van coopliden ende andere rycke borsten sauden kunnen gevonden worden mits de goede hoope ende aensien datter is om proffyt te doen) maer vermeynen tselve een tstück te weesen dat alleen aan de hooge overicheyt oft souvereyn prince competeert ende betaempt oft immers benefens d'assistentie faueur ende protexie van de selve behoort gehanthaeft ende geinterpreneert te worden. Daeromme staet by Uwe E.E. hier op te verclaeren ende resolveren oft zy de voorsz populatie alleen op slandts costen oft andersints met behulpsaemheyt van eenige rycke borsten ende particuliere coopliden sauden begeeren t'interpreneren ende aengrypen. Tot welcken aenslach Godt almachtich ongetwyfelt zal verlenen zynen zegen geluck ende voorspet soo verre men te spoedelycxste compt te resolveren, ende metter daet effectueren, dat men sonder eenich langer dilaye in de voorsz. Costen van America oversette een goede quantiteyt van volck, daer mede men voor d'ierste alle bequaeme zeehavenen sal besetten ende bevestigen de selve met eenige steden oft forteressen. Dwelck in deese coniunctie van tyt zeer licht, ende met cleynen cost, om doen zal weesen, mits de gelegentheyt van de sout schepen, die jaerlycx in groote quantiteyt daerwarts aen varen gelyck een iegelyck lichtelyck kan oordelen wel gefondert te zyndie de situatie ende gelentheyt van de voorsz americaense costen bekent zyn.

Tot instructie van dien dient gepremiert ende is te weeten dat de provincie an Guiana in America gelegen, licht op 4, 6 ende meer graeden by noorden der linie equinoctiael, haer streckende van de groote reviere Amasones tot aen punto della Rae oft Trinitate hebbende een gesonde bequame, ende wel getemperde locht ende climaet, overvloedich van alle lyftocht. Ende alsoo gelegen dat de naeste palen (by de Portuiguisen bewoent in Brasilien daer van disteren over 300 mylen. Ende de naest plaetsen by de Spaniaerden bewoent syn oock omtrent 200 mylen

disterende, vant quartier daer het berchwerck voorsz ontdeckt is, dwelck men oock voor dierst moet populeren ende sterck maecten. Synde deselvige provincie van beyde der voorsz natien limiten (neffens de voorsz wyde distantie) oock inaccessible, door veele hooge bergen, groote wildernissen, boscagien, ende met zeer diepe revieren ende stroomen gesepareert ende affgesondert. De zeestrandt is over alles zeer vlack ende d'incoomen van alle zeehavenen zyn oock met eenige ondiepte, bancken ende sanden beset, die met baeckens ende tonnen voor de vrinden geopent ende ter contrarie met het opnemen der selven voor alle vianden geslooten kunnen werden. Dwelck alles is streckende tot grooten vestinge ende sterckte van de voorsz Americaense provincie. Hoewel men aldaer van de costen van Brasilien geen aenstoot, noch inval verwachtende is. Ende van de costen van Spaensch oft West Indien heeft men aldaer geen macht, noch geweld te vreesen, om dat sy beneden windt ende stroom liggen.

Wat van Spanniën oft Portugael te beduchten is, moet met groote vaten ende schepen geattenteert worden, die hen nyet gerne sullen begeven, in de voorsz ondiepte, ende vlacke stranden tegens een vast landt ende ysere zeecosten zynde over alles de zeehavenen in tyde van noode geslooten, Is oock de voorsz provincie soo wel gelegen ende gesituert, dat de selve tot allen tyden van den jaere kan beseylt worden uuyt deese geunierde provincien, sonder dat iemandt de selvige vaert saude kunnen beletten, verhinderen oft becommeren die wyle dat de passagie van hier tot daer breet ende wyt ende continuelyck een volle zee te beseylen hebben, sonder dat men eenige capen eerst op doen, oft engten ende straten door te zeylen.

Welcke provincie oock veel bequaemer van hier kan over ende weer beseylt worden, als van Spanniën, synde onse schepen gemeynelyck 6 weeken oft twee maenden doende om van hier daerwarts te zeylen. Soo dat apparentelyck jae ongetwyfelt op de voorsz Guiaense provincie metter tyt groote navigatie ende geenen cleynen handel ende negotie sal coomen gedreven te worden nyet allenelyck met sout ende lantsvruchten die aldaer sulien coomen gelaeden ende gecultivert worden, maer oock met menichvuldige manufacturen ende andere waren die van deese landen daerwaerts sullen gevuert ende gesleten worden soo onder de Kristenen als oock onder de Indianen en vernemelyck de gekleeden Indiaenen residerende eenige dachreysen te landewarts in.

Ick verswyge hier wat proffytten ende emolumenten dat uw E.E. metter tyt uuyt de voorsz americaense provincie gepopuleert synde saude coomen te fructueren, soo uuyt de berchwercken jaerlycxse provenuen, oft tribuyten, als andersints. Ende van wat importantie ende aensien tsaude weesen dat de voorsz provincie van Guiana, met deese geunierde Nederlanden geannexeert waar, nyet alleenelyck in consideratie ende ten respecte van de zeevaart, sout handel (dwelck aldaer uuyter nature ende van selffs groyet ende sonder cost geladen wordt) rycke minen ende berchwercken ende ander vruchtbaerheyden, maer t vernemelycxste ende principaelste dat Uwe E.E.

oockmerck op te nemen hebben is de bequaeme situatie der selver provincie, op avonture oft Uwe E.E. in toecommende tyden haerlieden resolveren (ter imitatie der Roomeynen) deese longdurige oorlog uuyt deese landen te diverteren ende daerwarts te trecken.

Synde deese provincie de bequaemste ende beste gelegene plaetse van geheel America om aldaer een artsinael ende sedem belli te fonderen etc. Alwaer de oorloge lichtelyck haer selven saude kunnen voeden oft immers gehandthaeft ende ende [sic] onderstunet worden, met allerlye vremde natien van Engelsche, Fransoysen, Luyckenaers, hoochduytsen, Oosterlingen, Sweeden, Deenen etc, die apparentelyck meest ende voor d'ierste, hen derwaerts sullen begeven in de selve populatie hebbende sunderlinge genegentheyt tot berchwercken ende vernemlyck daer gout ende silver mineren is. En restert maer datter eenige middelen ende voet geraempt ende gevonden worde hoe ende by wat manieren men saude moegen te samen brengen alsulcke quantiteyt van penningen als tot den beginne van den selven aenslach zal van noode weeseen, nyet twyfelende oft de selve populatie sal eer lange haer selven kunnen bedruppen door haer eygene middelen ende provenuen. Welcke ierste middelen zeer lichteleyck by de E. Mo. Heeren Staten Generael alleen kunnen gevonden worden wandt men meyndt ende verhoopt vastelyck dat men deese populatie lichtelyck saude kunnen te weege gebrengen mediantibus alle jaere de somme van hondert duysent guldenen, jae al waert oock wat min wandt men gist dat men met dertich duysent guldenen wel een duysent sielen sal kunnen passeren ende over vueren.

Wandt om 't volck metten minsten costen over te vueren sal men kunnen gebruycken die schepen die leech naer Punto della Rae in West Indien om sout vaeren die gerne voor eenen cleynen salaris de costen van Guiana sullen aenvaren om 't volck te landen. Welcke vaert ende navigatie Uwe E.E. sullen weeten veel frequenter te maecken met eenige ruese te gebruycken. Verbannende alle het Spaensche sout uyt deese landen behalven tgene dat tot de visscherye gebruyckt moet worden. Ende verbiedende wel expresselyck dat men alhier te lande geen ander sout verbruycke in de sout pannen als alleenelyck Punto della Rae ende Bruagie saut etc. Men mocht den buyslieden oft stuyrlieden oock gewoen maeken wit oft pan sout te gebruycken to den harick etc. Ende alsoo deese interprinse ende christyck voornemen nyet alleenelyck streckende is ter eere Godes, propagatie syns heylich wordts, welvaren ende proffyte, nyet alleenelyck deeser geunieerde provincien int Generael ende der perticuliere reederen ende coopliden, die hennen handel ende navigatie daerwarts sullen coomen te dirigeren, maer oock tot troost, retreyte ende asylum voor veel duysenden arme, verdruckte, verdrevene persoonen ende desolate familien, die door deesen langdurigen crych uyt hennen welvaren ende middelkens geweken ende gevloeden zijn, ende jegenwordelyck geheel Auropa door desolatelyck in groote armoede ende elende vagabonderen, oft verstroet liggen, alles tot grooter smaet, ende verachtinge van deese onse

Nederlantsche natie, ende swaer verdriet van de voorsz verloopene ende desolate onse medebroederen. Synde eenige daer van geweeken tot onder het tribuyt van den grooten Torck.

Door welke verwesinge ende verstroyinge syn alle de goede kunsten ende manufacturen (eenigen schat ende tresoir van deese Seventhien provincien) den geheelen arbodem door verbreyt tot groter achterdeel, ende schaede van deese landen. Saude oock nyet lichtelyck meer gebueren (dwelck wy nu onlancx Godt beetert met goeden oogen hebben aensien) dat veel duysenden sielen uuyt deese provincien, ende vernemelyck uuyt de steden van Haerlem, Leyden ende andere omliggende plaetsen door slappe neeringe hebben moeten wycken, waer van veel (nyet wetende waerwarts wyders loopen) wederomme gekeert syn over dander syde, onder het jock des pausdomme, alles tot grooter naerdeel, verachtinge ende schandael der warer Christelycke relligie, schade ende achterdeel van deese geunieerde provincien ende versterckinge van des landts vianden. Wie weet oft nyet liever d'uyterste palen des artdoms sauden geweeken hebbe, in de vrydomme haer ieder relligie ende consientie dat dat [sic] sy het uuytgespogene pausdomme wederomme op geslobbert saude hebben.

Dwelck alles ten deele by deese bovengemelde interprinse ende aenslach saude coomen geredresseert, ende oock voortaan verhuert ende geprecaveert worden, soo verre men alsulcke verloopene ende desolate menschen quame te versamelen op de voorsz Americaense costen, daer sy nyet alleenelyck wel varen maer oock deesen landen grooten dienst, proffyte ende voordeel sauden coomen te doen. Uwe E.E. hebben oock nyet te sorgen dat men door het populieren van Guiana, deese geunieerde provincien saude mogen depopuleren wandt 't geeft geen apparentie dat hen daerwarts, uuyt deese landen sullen begeven eenige luyden van goet vermogen die alhier gestabileert, off in goede neeringe ende doen zyn, mits de ongesienlycheyt van den voorsz americaense chaos, waerinne vry wat arbeyts steken zal eer men de selve in cultivatie ende bauwe brengen sal. Waer toe hen apparentelyck bauwerluyden, ende ander arme lieden uuyt andere provincien ende landschappen van Oost west noordt ende suyden den arbeyt wel gewoon synde begeven sullen, die hen herwarts over in Auropa qualyck kunnen generen, ende voeden, die men uuyt alle quartieren lichtelyck herwarts trecken sal, zoo verre deese populatie by Uwe E.E. aengrepen ende onder eenige favorabele conditiën, den passagieren die daerwarts sullen begeeren te gaen wonen, aengeboden werde. Ende soo verre daerwarts loopen eenige arme luyden uuyt deese provincien, die door crancke neeringe, soobere winste, belast synde met veel kinderen etc haer alhier in sware huysuere nyet en kunnen ernerren deselve sauden doch gelycke wel genootsaect zyn hen ander wegen te transporteren gelyck men tselve Godt beetert daegelycx nyet dan te veel siet geschieden.

Restert maer dat Uwe E.E. de voorsz populatie daedelycken ende sonder langer vertreck oft dilaye aen grypen daer toe verordonerende een Indische camer oft andere gedeputeerde die van nu aff moegen ramen alsulcke articulen ende conditiën als Uw E.E. den passagieren sullen begeeren voor te hauden ende consenteren als oock soot van noode ware om middelen te inventeren met welcke men deese populatie saude moegen becostigen etc.

3. 1605 Contract van Willem Albertsz met de Guiaansche Compagnie

SAA_5075_102/13-13v 1605 06 22

Op huijden den xxii Juni xvi ende vijff compareerden voor mij notaris publicus D'eersame Gerrit Jacop Witsen, Jan Commelijn, Dirck Claessen Nettecooper ende Pieter Beltgens als bewindthebberen vande Compagnie op Guiane ende Wiapoco in West Indien ter eenre ende Willem Albertsz van Oldenburg ter andere sijde, Verclaerende voorzegde Comparanten ende verclaeren bij desen geaccordeert ende verdragen te wesen over de conditiën ende voorwerden hier nae beschreven. Te weeten dat d voornoemde Willem Albertsz, hem verobligeert ende verbonden heeft verobligeert ende verbindt bij dese aende Voors. Compagnie omme in dienste vande selve met haerlieder schip van hier te varen naer de boven genoemde plaetse in West Indien, ende Inde selve oft andere daer omtrent gelegen sijnde daert van node sal weesen als hem bij die bewindthebberen voornoemt tot haere Commisen vanden schepen geordonneert sal werden, te blijven ende te veroeven ten dienste ende proffijte van de voorzegde compie den tijt van twee ofte drie jaeren, een halff Jaer langer oft corter ombegrepen, naer gelegentheijt eijst ende vorderinge der saecken, Ende sal gehouden weesen als hij aenneempt ende belooft mits desen alle het scheepsgeweer desgel. mede messen, bijlen ende andere diergel.

Coopmanschappen van de schepen soo inde selve als oock aen lande sijnde, t onderhouden, suiijveren ende reijnigen naer den eijsch ende nootsaeckelijckheit ten dienste vande Compagnie Deselven sal hij oock gehouden wesen als hij aenneemt en belooft bij desen aen lande de bijlen ende andere scherpgeresenschappen vande wilden, die sij gebruijckende sijn te slijpen ende scherp te maecken ende dat alle de proffijten daer van procederende mede sullen sijn ende commen voor die Comp, Voor welcke dienste moeijte ende vacatie de voornoemde Willem Albertsz sal hebben ende genieten die winninge ende proffijten van twee hondert guldens, sal werden gewonnen ende bovendien, negen guldens ter maent vande tijt aff dat t schip daer mit hij sal overvaren uijt Texel, t seijl gaen sal, geduijrende tot dattet selve weder uijt West Indien voorzegde sal vertrecken, sonder langer, Voirts is expresselijck onder sproken dat d voornoemde Willem Albertsz in West Indien buijten de voorzegde Compagnie, noch voor hem selffs, ofte voor eijmant anders Int cleijn

noch groot, niet en sal mogen handelen, negotieren, coopen of vercoopen op pene van alle hinder, costen, schaeden ende Interesse die de compagnie daer bij soude mogen lijden aen hem te verhaelen. Verbindende de voornoemde Willem Albertsz tot onderhoudenisse desen sijn persoon ende alle sijne goederen, present ende toecomende t geene uitgesondert. Dien submitterende allen rechten ende rechteren, Heeft voorts Caspar Albertsz broeder vande voornoemde Willem Albertsz, mede voor mij notaris ende getuijgen comparerende hem selve geconstitueert ende gestelt constitueerde ende stelde bij d e seijt borge als principael voordien selve Willem sijn broeder then behouue vande voorzegde Compie ter somme van Duijsent ponden grooten Vlaems toe, belonende allen schaeden, ende interesse die d voornoemde Compagnie door sijn ontrouwicheijt soudien mogen lijden, aen heurlieden totte voorzegde somme toe op te leggen ende te betaelen, onder het verbant van sijn persoon ende goederen allesz. In forme ende qualiteijt als voorzegd is, Dien belooffde d voorzegde Willem Albertsz onder gelesen verbant als voren, d' voornoemde Caspar Albertsz, sijn broeder van dese borchtichte te indempneren ende schadeloos te houden als dat behoort, Sonder fraude ende de versochten sij Comparanten aen mij Notaris voornoemt hier van te hebben acten een oft meer in Debita forma gedaen binnen de voorzegde stede ten huijse mijnen notaris ter presentie van Jacop van Scharlaken ende Pieter Droxxs getuijgen hier toe Versocht.

4. 1608 Verklaring van Willem Albertsz over Pieter Jacobsz Geusebroeck

SAA_5075_195/ 497 1608 03 15

Op huijden den vijfthienden martij anno 1600 ende acht compareerden voor mij Jan Franss Bruijningh openbaer notaris t Amstelredamme residerende ende ter presentie vanden ondergeschreven getuijgen Willem Albertsz poorter der voorzegde stede oudt omtrent tweeentwintich jaren ende Cornelis Maertenz van Munnickendam oudt omtrent sesentwintich jaren. Ende hebben bij herluijden mannen waerheijt ende trouwe ende vromicheijt in plaetse van solempelen Eede ter instantie ende versouck van Pieter Beltgens ende Dirck Claes Nettecoopersz als bewinthebbers vande Cie op Wijapoca West Indien verclaert getuijcht ende geattesteert hoe waerachtich is dat zij deposanten inde jare 1607 zijnde in dienste vande voorzegde Cie gelegen hebben te Wijapoco voorzegd alwaer den 23 of 24^e Maij desselvigs Jaere inde Riviere gearriveert is t schip daer schipper op was Pieter Jacobss Geusebroeck ende naerdatt eenich volck van deselve schipper aen lande bij den deposanten gecommen waren versochten dat zij deposanten heurluijden soudien willen leenen oft verstrecken enige goederen voor herluijder volck die zij seijde dat altsamen het scheurbuijck hadden. Immers dat opt schip geen vier gesonde mannen

waren, hebbende dien volgende zij deposanten t voorzegde volck op heurluijden ernstig begeeren ende aenhouden bij geleyt ende geleent seeckere messen bijlen, coralen ende de waerdije van hondertvijfentwintich ponden tabak ende voorts deselve in alles behulpelijck geweest ende herluijden uijterste best gedaen om t volck gesont te krijggen, heeft voorts mede den voorzegde Willem Albertsz zo hij verclaerdde met t voorzegde volck nacht ende dach de reviere op ende neer gevaeren ende herluijden tolck geweest opdat zij mochten victualien krijgen om in Hollandt te commen, de weijle sonderlinge geen victualien in t schip was als farine is oock met herluijder gevaeren wel dertich mijle inde reviere van Arecou alwaer hij reijlde drie tonnen zeeke, vleijch ende andere eetwaren van pottasses, anassen, bonanders, hoenders, hazen ende conijnen, de welcke hij niet soo geringe aen boort creech ofte heeft se henluijden geleverd ende overgelangt op datse mochten versalt werden van de grooten honger die d selve hadden.

Verclaren voors zij deposanten te samen dat t voorzegde volck zoo machteloos en crachteloos cranck was dat zij op crucken aen landt quamen. Wederomm zij deposanten tselve volck bij hen in huijs genomen ende in alles het beste daermede gedaen hebben alsoo geschapen was, sonder soodanige hulpe ende assistentie dat zijluijden inne [de] swaricheijt souden zijn geraeckt. Deposeren noch zij deposanten dat den voornoemde Pieter Jacobss Geusebroeck (met wiens schip zijluijden over gecommen ende omtrent ses dagen voor Amsterdam kensse lestleden alhier te stede gearriveert zijn) een Indiaen die alhier genaempt is 'Jan', heeft aengenomen ende van hem ontfangen seeckere toback ende anders, doch alhier gecommen wesende heeft hij den voorseijde Indiaen verlaten sulcx dat zij deposanten den zelve hebben moeten besteden voor vijndertich stuivers ter weecke. presenterende zij deposanten t gundt verschreven is des not[aris] versocht zijnde bij ede solemneel te stercken zonder fraude, versoecke de producenten hier van te hebben acte en oft meer in debita forma gedaen binnen de voorzegde stede van Amselredamme ten huijse mijns notaris ter presentie van Jacob Meerhout mede notaris publuijcke ende Jan Pernadt getuijgen hier toe versocht.

1611-1612 Commissies van Prins Maurits

De transcripties van de volgende documenten komen met vriendelijke toestemming uit het Koninklijk Huis Archief (KHA) waar het Commissieboek van Prins Maurits bewaard wordt. Het eerste patent is doorstreept, maar de tekst bevat details die belangrijke informatie verstrekken zoals de opsomming van rivieren waar de Guiaansche Compagnie handelscontacten had.

5. 1611 Octrooi Guiaansche Compagnie, transcriptie KHA A 13 VI-29 1v

Commissie Consent tot voordeel vande Coopluyden aldereerst gehandelt hebbende op Guiana

In margine: dit octroy is op den 18ⁿ september 1612 verandert ende gedepescheert staet mede in dit boek

Maurits etc allen de ghenen etc

Alsoo ons bij Dirck Claes van Leijden ende Isbrant Dobbess is te kennen gegeven dat zijluyden met hunne compagnie hebben gehandelt ende noch jegenwoordig handelen inde landen van Weiana anders genaemt Guiana ende soo verre ghecomen zijn dat zij remonstranten nu ter tijt seker getal van Nederlanders in hunne dienst aldaer te lande, op sess naemhafte rivieren hebben als namentlijck Arrowarij, Maijcari, Ekotika, Conemawijm, Serinama ende Sorname ende datse daer beneffens met Godes hulpe voorgenomen hebben noch verscheiden andere rivieren aldaer met inwoonderen van dese landen te besetten grootelick tot deser landen welstant sterckte 't welck alle zijluyden niet sonder haer groot schade verlies soo verre hebben connen brengen. Zij ons oversulcx versocht wij willen henluyden consenteren dat niemant anders als zijluyden ende haere Compagnie aldaer zullen henluyden wille sonder moghen handelen. Doen te weten dat wij insien dat alle 't selve alle is strecken enof tot meerder dienst van deser verenigde provincien ende ghenegen weesende tot haerluyden bhegeerte hun t selve haer versouck hebben willen consenteren, alsoo wij henluyden t selve hier mede zijn consenterende, ordonneren ende bevelen darin allen anderen coop, ende handelsluyden van dese voorzegde provincien versoucken oock allen andere ondersaten van potentaten, princen tevens de voorzegde remonstranten in haer voorzegde handel ende possessie niet te perturberen ofte beletten, maer henluyden daer inne ruste te laten blijven de vruchten daerof genieten ende hunne negotie te drijven alsoo zijluyden t selven tot haere meesten oorboor sonder prenditie van dese vereenigte provincien, sullen te doen weeten.

Ghedaen in 's Gravenhaghe onder onsen naem ende zeghel den 12^e november 1611

NB *Oorboor betekent oorbaar; nut of voordeel.*

6. 1612 Octrooi Thielemans c.s., transcriptie KHA A 13 VI-29 51v-52v

Octroy bij sijne Ex cie gheghunt aende Coopluijden die het landt van Weijana ander genoemt Guiana eerst met Nederlanders hebben doen bewoonen

Maurits etc. allen den ghene etc.

Alsoo Hendrijck Fritsen, Jan Holscher, Pieter Thielemans ende Jan Jansz Vreelandt coopluijden residerende binnen Amsterdam ons te kennen hebben gegeven dat zijluijden met hunne compagnie hebben gehandelt ende noch ijegenwoordig handelen inde landen van Weiana anders genaemt Guiana ende soo verre ghecomen zijn dat zij remonstranten nu ter tijt seker getal van Nederlanders ende Indianen in hunne dienst ende besoldinge aldaer te lande hebben ende daer benefens aldaer inde reviere Coretinij een sterckte tot noodwendige bescherminge van hun volck gebouwet hebben ende oock met Godes hulpe voorgenomen hebben noch verscheiden andere rivieren met inwoonderen van dese landen te besetten 't welck alle zijluijden niet sonder haer groote oncosten soo verre hebben connen brengen ende ons oversulcx versocht wij willen henluijden consenteren dat niemant anders als zijluijden ende haere Compagnie zonder haerluijder, [in margine: + uitgedruckten>] wille aldaer te lande tusschen de riviere [< in margine: o- Amana ende naeste vande riviere Coretinij oostwaerts gelegen>] Coretinij ende Orinoque beijde incluijs en souden mogen handelen

Doen te weten dat wij insien dat het selvige alle is streckende tot meerder dienst van deser verenighde nederlanden ende ghenegen wesende tot haerluijden bhegeerte t selven hun versouck hun hebben willen consenteren alsoo wij t henluijden hier mede consenteren, omme de landen ende de gedeelten vandien gelegen tusschen de riviere, [# in margine: Amana ende de naeste vande riviere Coretinij oostwaert gelegen>] Coretinij ende Orinoque beijde incluijs ende tusschen de middel Linie ende de Guianische zee, met inwoonderen van de verenigde nederlanden ende anderen vande Duijtsche natie te besetten die aldaer zullen blijven woonen voor een tijt ofte geduerichelick het landt bouwen ende besaijen, ende met allerlei gewassen beplanten ende met gedierten besetten, Sterckten ende Steden bouwen tot hunner bescherminghe ende vande inwoonders aldaer incoopen allerlei gewassen ende waren die nu ter tijt aldaer vallen ende namals door Godes Zeghen soo langhs soo meer vallen sullen, alles naer het goet vinden ende beleijt vande voorzegde Compagnie

[met teken ^ onder aan pagina: < tot welcke eijnde zij hunne Capiteinen, commijsen ende andere bevelhebben daer toe zullen verordineren ende derwaerts over senden, ghelijck zij tot hunnen

dienste willen vinden te behooren, dewelcke Capiteinen commijsen ende andere bevelhebberen tot zoo danigen beleyt wij authoriseren ende volle mocht geven bij deses>]

Sonder dat hen eenigen Inwoonderen der voorzegde Nederlanden sal gheoorlooft wesen aldaer ter lande neder te slaen, te wonen ofte te handelen, sonder uijtghedruckte verwillinge vande selve Compagnie ordonneren ende bevelen daeromme allen andere coopluyden ende handelsluyden ende andere inwoonders van dese voorzegde nederlanden versoucken oock inden allen andere ondersaten van potentaten, princen ende heeren de voorzegde remonstranten in haer voorzegde handel ende possessie niet te perturberen ofte beletten, maer henluyden daer in gherustelijck te laten blijven de vruchten daerof genieten ende hunne negotie te drijven alsoo zijluyden t selven tot hunne meesten oorbaar sonder prenditie van dese vereenichde nederlanden sullen weeten te doen.

Ghedaen te 's Gravenhaghe onder onsen naem ende zeghel den 18^e september 1612

Hier ins zijn drie gelijkformige patenten gedepescheert ende bij den coopluyden daer op renbersael gegeven, het welcke sijne Ex cie bij den greffier Bredius heeft doen bewaren
Boven in margine: Den 15^e october 1612 vier gelijkformige patenten gedepescheert op de namen van Dirck Claes van Salen [sic] ende IJsbrandt Dobbesz uijtgesondert de veranderinge in dese gedaen .1.

7. 1616 Verklaring van Albert Cornelis Schaegen met betrekking tot de dood van Willem Albertsz. SAA_5075_277/ 203 1616 09 22

Compareerde voor mij, Frederick van Banchem, Notaris Publicus, bij den Hove van Hollant geadmitteert, residerende binnen Amsterdamme, ende den getuygen naergenoempt Albert Cornelis, Schaegen, eertijts stuyrman ende schipper, out omtrent vierendertich jaeren wonende te IJpendam, ende Cornelis Jans, sloopstimmerman van Sindadorp in Noorterlant omtrent vijffentwintich jaeren out ende hebben bij ware woorden in plaetse van solemnelen eede ten versoucke van Dirck Claesz Van Sanen ende IJsbrant Dobbesz, coopluyden voor genoemde d' Compagnie op West Indien, verclaert, getuycht ende geattesteert, dat het waer is, eerst d' voorzegde Cornelis Jans, dat hij getuyge als sloopstimmerman gevaeren heeft opt schip daer Coopman op was Willem Albertsz, ende omtrent ses maenden geleden, onbegrepen in den juisten tijt, comende in West Indien binnen de riviere van Marrawinij, is daer aen lant gevonden een huijsgen boven groen, berosten daerinne was tweehondert acht stucken letterhout welcke hout de

schipper van sijn getuyge schip, genaemt Cotgen Claes van Edam, wilde van lant in d' sijn schip doen laeden. 'T Gunt d' voorzegde Coopman Willem Albertsz weijgerde seggen 't hout te hoort ons nyet toe maer competeert de oude Compagnie. Ende is evenwel voorzegde schipper aen lant bij den wilden gevaeren brengende een van voorzegde hout buijten consent van den coopman, 't scherp verbiედende sijn volck 't selve de coopman te seggen, verclaerende voorts dat als voorzegde Willem Albertsz aen lant van de wilden omgebracht sijnde, d' voorzegde schipper naer de coopmans doot, opt scheepsvolck begeerde dat sij t voorzegde letterhout ('t gunt de oude Compagnie naer verclaeringe van de coopman toebehoorde) vant lant 't schip te brengen, sonder dat de maets oock nyet begeerden te doen, vermits zij verstaen hadden datter de oude Compagnie toequam. Waerover de schipper sulcx siende seijde aen de maets daer toe te bewegen wij moeten doch ballast hebben, welck t ick sal u twee ende twee een stuck hout schencken, sulcx doet zij scheepsluijden opden voorzegde beloften, t hout van lant uijt t huijsken aen skeep brochten ende heeft hij getuijge selven 't voorzegde hout getelt op tweehondert acht stucx, wesende naer sijn gevoelen omtrent vijftien lasten.

D' geseijden Albert Cornelis Schaegen verclaerde dat hij getuijge in Juni lestleden met 't schip Sint Pieter gecomen is voor de voorzegde riviere Marrawinij, ende met den soeloep [sic] de riviere opvaerende bij de wilde ende vragende offer geen hout ofte ander coopmanschappen waeren, heeft van de selve wilde verstaen datter een partije hout geweest was daer Jan Dams ende Barent d' Cuyper (dienaers vande producenten) gelegen hadden, maer dattet van Willemen volck designerende d' Voorschreven Willem Albertsz, coopman, gekocht was. Verclaerde mede dat naer de verclaeringe van de wilde d' voorzegde Jan Adams, Barent Cuijper ende andere leggers van de producent doen doot waeren geweest, omtrent ses maenden. Alle twelck sij getuygen des noot ende in cas van recollement versocht sijnde, oorbodich waere, met eede solemneel te verstercken. Gedaen binnen Amsterdam ter presentie van Pieter Carelsz, ende Jan Minnebout, inwoonders deser stede, als getuygen hierover gestaen, den tweeentwintichsten September Anno XVIe sestien.

8. 1617 Verklaring van Jeuriaen Eldertsz over het gedrag van Stoffel Albertsz

SAA_5075_278/301 1617 05 05

Compareerde voor mij Frederick van Banchem Notaris publ bij den hove van hollant geadmitteert residerende binnen Amsterdamme ende den getuijgen naergenoemt Jeuriaen Eldertssen vaerentsgesel seijle maker van sijn ambacht out omtrent drieentwintich jaeren burgcher deser stede ende heeft bij waere woorden in plaetse van solemnelen eede ten versoecke van d'eersame

Dirck Claes van Sanen ende Isbrant Dobbessen coopluijden bewinthebberen vande oude West Indische Compagnie verclaert getuicht ende geattesteert hoe waer is dat hij getuijge in dienste vande Compangie voor onderkoopman gelegen heeft in de reviere surname in Westindien benefens Stoffel Albertsz broeder van Casper Albertsz en Claes IJderssen de Vries oock onder coopluijden ten dienste vande gemelte Compangie ende oversulcx omtrent vier d'alff Jaeren geleden gehoort ende vande swarten int seker verstaen heeft dat deselve Stoffel ende Claes Inde boschage vande huijsen aff gedoot ende ontleven hebben gebracht een indiaense vrou persoon sonder oorsaecke uijt enckele moetwillicheijt gelijk deselve Stoffel ende Claes corts daer nae noch een Indiaens mans persoon die veelderleij talen aldaer conde ende als tolcx voorde voorzegde compangie gebruijckt werde doot geslagen ende ontleven brachten hebbende hij getuijge daer bij geweest ende gesien dat deselve Stoffel ende Claes omtrent een halff jaer herwart de tolcx goederen die in een kiste onder t opperhoofd vande compangie waeren gesamentlick hebben gedeelt ende genooten vercofen ende voorts gehoort te hebben dat de voorzegde stoffel op parmarba voor aende voorzegde riviere een swart mans persoon door dartelheijt met een vuijroer dat met hagel gevolt was aent hoofd heeft geschooten den welcken hij voort ontleven gebracht soude hebben bij aldien deselve t niet ontlopen hadde gelijk hij getuijge meede gehoort heeft uijt den mont van den duijtse jongen van de compangie genaempt der Gou dient hem claechde dat de voorzegde Stoffel Albertsz den selve jongen sonder oorsaecke met een indiaense flits pijl boven t hart omtrent drie vingeren breet int lijff heeft geschooten daer van hij neder in onmacht viel doch is daer van weder genesen hebbende hij getuijge selfs gesien dat d' gemelte Stoffel eenen Barent Pluijm meede onder coopman inde voorzegde compangie dienste die goets moets aenquam gaen ende nergens aff wiste indt een hout pijl (sonder scharp) voor sijn pleijsier meede op sijn hant schoot die daer over zeer verschrickte verclaert voorts dat hij getuijge ter wijle hij aldaer te lande groot onchristelicke Tiranije moet wille ende dartelheijt heeft bedreven met slach stooten ende qualick tracteren soo wel aende persoonen inde compangie dienste wesende als de Indiaenen ende swarte menschen aldaer te lande woonende waerover hij getuijge van altselve een grouwel ende affker hebbende hem vandaer heeft begeven naer dese landen sonder twelcke hij aldaer veel langer gebleven soude hebben seijde meede vande swarte Indiaenen aldaer te lande gehoort te hebben dat sij luijden voor genomen off gedreijcht hadden alle de duijtsen die daer waren vermits haere groote bedreven tiranije op een nacht te vermoorden ende ontleven te brengen alle t welck hij getuijge de noot ende in cas van recollement versocht sijnde oorbodich maeke met Eede solemneeltell stercken

Gedaen binnen Amsterdamme ter presentie van Pieter Carels ende Melchior Kerchem inwoonders deser stede als getuijgen hier over gestaen den sesten majj xvi seventien

9. 1617 Verklaring van Jan Jacobs Bens over het gedrag van Stoffel Albertsz

SAA_5075_278/438 1617 06 22

Compareerde voor mij Frederick van Banchem Notaris publ bij den hove van hollant geadmitteert residerende binnen Amsterdamme ende den getuijgen naergenoemt Jan Jacobs Bens vaertman wonende binnen de stat Munickedam omtrent xxiii jaren ende heeft bij ware woorden in plaetse van solemmelen eede ten versoecke van Dirck Claes van Sanen ende ijsbrant Dobbesz coopliden/ bewinthebberen vande West Indische Compagnie verclaert/ getuicht ende geattesteert hoe waer is dat hij omtrent vijff jaren geleden in dienste van de voorzegde Compagnie met schip den Roos daer doen schipper op was Gerrit Egbertsz van Aeckersloot voor onder coopman van deser stede Amsterdamme uijtgevaren is naer West Indien ende aldaer gearrivert sijnde heeft hij getuijge tot Garnabo aende revier de Commewijne omtrent derde halff jaren gelegen om te handelen op welcke revier tot Maromba, omtrent een dach gaens van Garnabo als coopliden van de voorzegde Compagnie Stoffel Albertsz broeder van Casper Albertsz ende Jeurriaen sijn cosijn mitsgaders Claes de Fries aende welcke hij getuijge goede kennis heeft gehat Ende over sulcx indeselve tijt dat hij getuijge aldaer lach gehoort ende vande swarten int seecker verstaen heeft dat d voors Stoffel ende Claes de Vries in de bosschagie van de huijsen aff gedoot ende om t leven gebracht hebben een Indiaensche vroupersoon/ die als slaeff ofte dienstbode van hem getuijgen ende ten dienste vande voorzegde Compagnie werde geemploijeert sonder dat sijn daertoe eenigel oorsaecke hadden maer uit moetwilliche tirrannije verclaerde voorts dat d voorzegde Stoffel Albertsz aldaer te lande tegens hem getuige verclaert ende geboocht gehat dat hij op Parmarba voor aen de gemelte reviere een swart manspersoon door plaisier met een vuijroer met hagel geladen sijnde aent hoofd heeft geschoten den welcke hij voort omt leven gebracht / ende hebben gehat bij soo verre deselve swart het nijet ontlopen ware, hebbende hij getuijge denselve swart daernae gesien ende gesproocken die verclaerde sijnen ooch door t voorzegde schieten verloren te hebben, seijde mede hij getuijge dat de jonge vande Compie onder hem genaemt de gou tegens hem geklaecht heeft dat d voorzegde Stoffel Albertsz hem sonder oorsaecke uijt moetwillicheijt met een Indiaensche flitspijl int lijff hadde geschoten dat hij daervan neder gevallen ende seer gebloet hadde t welck weder genesen was daer van een selven jongen hem getuijgen het litteecken noch vertoonde hebbende hij getuijge menichmaelen gehoort ende gesien dat de voorzegde Stoffel Albertsz enen Barent Pluijm onder coopman ind voorzegde compangie dienste uijt dertelheijt ende moetwille seer verceedelijck en onbehoorlijck queldende groot verdriet aendede sonder redenen verclaerde voorts dat hij getuijge terwijl hij aldaer te lande lach gehoort gesien en ondervonden heeft dat d' voorzegde Stoffel Albertsz ende Jeurian sijn neef neffen

anderen goede cameraets wesende en groote gemeenschap hebbende aldaer te lande gesamentl ende elcx int besonder groote onchristelijcke tirrannije moetwille ende dertelheijt hebben bedreven met quellen slaen stooten ende qualick tracteren soo wel aende persone inde Compangie dienste wesende als de Indiaenen en swerte menschen aldaer te lande wonende sonder opden opperste coopman te willen passen/ waer over hij ijets van alles selve een grouwel ende affkeer hebbende hem daeromme van daer heeft begeben naer dese landen / onder t welcke hij aldaer wel langer gebleven soude hebben/ seijde mede vande swarte Indiaenen aldaer te lande gemenich malen gehoord te hebben dat sij luiden beslooten ende gedreijcht hadden alle de duijtsen die aldaer lagen vermits de groote bedrevene tirannije] op een nacht te vermoorden ende omt leven te brengen/ gelijck voor sulcx vresende ter oorsaecke dies gewaecht hebben gehat seijde noch dat de voorzegde Stoffel Albertsz hem gethuige doen hij daer te lande eerst gecomen was met Indiaensche peper soo op sijn naeckte lichaem gevreven heeft dat hij door t bijten vant selve quael geharden mochte uijt enckele dertelheijt als lust in een anders pijn hebbende. Verclaerde voorts dat den schipper van een engels schip bij hem geth inde reviere van suriname comende tegens hem geseijt heeft dat hij een pertije letterhout sonder den iusten tal onthouden te hebben gecooft hadde vande ondercoopman [boven de regl: >genaemt Vlielant>] en Barent de Kuijper daer aen hij d' selve verclaerde brandewijnen ende een suickervatge gegeven te hebben/ seijde mede hij getuige aldaer gehoord te hebben dat d selve Vlielant ende Cuijper oock seer tiranellijck tegens de swarten hebben gehandelt item dat de voorzegde Vlielant vermits sij een indiaensche vrou verkracht hadde vande swart doot geslagen is geworden Alle t welck hij geth de noot ende in cas van recollement versocht sijnde oirbodich manemeteerde solemneel te stercken. Gedaen binnen Amsterdamme ter presentie van P Carels ende Melchior Kerchem inwoonders deser stede als getuijgen hier over gestaen den xxii junij 1617.

10. 1617 Verklaring van Jan Cornelisz Scheur over Stoffel Albertsz

SAA_5075_278/ 67v-68 1617 01 31

Bron: Brakel 1914: 83-86.

Compareerde voor mij, Frederick van Banchem, Notaris Publicus, bij den Hove van Hollant geadmitteert, residerende binnen Amsterdamme, ende den getuygen naergenoempt Cornelis Jansz Scheur, varentman, poorter deser stede, out ontrent een en dertich jaren, voor onderstuyrman gevaren hebbende op 't schip Neptunis, daer schipper op was Jan Pietersz Cocx, ende heeft bij ware woorden in plaetse van solemnelen eede ten versoucke van Dirck Claesz. van Sanen ende Nicolaes Baliestiel, cooplyuden en compaignons, verclaert, getuycht ende geattesteert, hoe waer

is, dat hij getuyge met voorszegde Schip Neptunis in den jaere XVIc dertien, onbegrepen in den juiststen tijt, gecomen is in West Indien in de revier van Surrenant, ende te lant gaende is aldaer op 't dorp Parmurbo van Marnimbo gecomen Stoffel Albertsz, legger van de compangie der produc[en]ten, ende alsdoen gesien, dat de voorszegde Stoffel Albertsz zonder eenige redenen een roer, genaempt een snaphaen, in de hande nam, wel met haegel geladen sijnde, schittende daermede een jonghman, die op een stoel sat ende nergens aff wiste, soo dapper, dat hij van de stoel sorte, welcke jongman, wesende een indiaen, de Compangie seer dienstich was. Met de Duytse natie te vertaelen tegens de indianen ende daeromme groote voordeel dede, hyer ende daer met d'selve te reysen ende goet te verhandelen, hebbende oversulcx hij getuyge uyt mededogentheyte de voorszegde Indiaen verbonden ende over de vijftich hagels uyt sijn lichaem gehaelt; verclaerde voorts, dat de voorszegde Stoffel Albertsz de matrosen, die met hem getuyge voeren, oprockende, dat zij met hem niet varen soude, gelijk hij oock opgerockent heeft gehad een swart indiaen, genaempt Ballemaj, die onder zijn getuyges volck geheeten werde Jan; 't selve te wege gebrocht hebbende ende met de swart aen 't landt in 't dorp comende, heeft de voorszegde Stoffel Albertz. Den selven swart vermoort off doodtgeslagen, 't gunt eenige matrosen hem getuyge seggende, sijn d' selve matrosn van 't schip aen lant gevaeren, die in 't dorp Parmorbo comende, over het doodslaen, twelck de voorszegde Christoffel Albertsz hadde aen de swart gedaen, in moeyten geraeckten, waerover sijn getuyges cock doodtgeslagen werde, ende twee andere matrosen dapper gequest aen boort quamen.

Alle twelck hij getuyge des noot ende in cas van recollement versocht sijnde, oorbodich waere, met eede solemneel te verstercken. Gedaen binnen Amsterdam ter presentie van Pieter Carelsz, ende Jan Ernst van Meerwijck, burgers deser stede, als getuygen hierover gestaen, den laetsten January XVIe seventien

11. 1623 Brief uit de Oiapoque

Al ist dat de brief van onse capiteyn suffisant zy om u te informeren, soo wel van het succes onses voyagie, als van de goetheyt deses landts, alwaer wy wonen: evenwel hebbe ick niet willen nalaten te voldoen, de beloftes op mijn vertreck gedaen. Onse reyse is seer wel afghelopen, om dien te volbrenghe ghebben wy drie maenden versuymt en een weeck: vertoeft in Engellant ses weken, en seven weken op de Zee toegebracht: voorts de Amazones gevisiteert, en in Wyapoko ghearriveert, zynde de plaets daer wy nu huys houden: Wy hebben hier seer goet volck ghevonden, 't welck ons seer caresseerde het water isser bequaem, en 't landt overvloedich van alles sat tot 's menschen leven noodich is: fray broodt, en schoone visch. Een koeck van Cassavi die anderhalf voet breed is, genoegh voor ses of seven persoonen werter voor een crael

een duyts waerdich vercocht. Het broot alhier is overtreffende het schoonste dat in Hollandt is. Een Vercken werter voor twee messen, het stuck van een stuyver vercocht. Een Hert voor een halve bijl van een schellinck: een Conijn en een Patrijs, voor twee duyts: een visch soo groot als een Cabeliau, van goede smaeck voor twee duyten waerdye. Het ooft veel schoonder van smaeck dan in Nederlandt. Een mensch kan hier beter leven om een croon een gantsch jaer, dan in Nederlant van hondert croonen: Wy verwachten de familien uit Hollant alhier: daer en tusschen sullen wy ons bevlyten te visiteren met onse chaloupe, de drie revieren die in onse Golfe, en de naburighe landen vallen. Wy hebben advys van een Capiteyn van de Wilden, die eertijts in Hollant tot Hoorn gewoont heeft, en goet duyts spreekt, vyf mylen hooger in 't lant, lancx dese revier, daer noyt Christen geweest is, wy sullen derwaerts mede gaen, verhopende daer war vreemts te vinden, 't welck u lieden mede sal ghecommuniceert werden. Gedaen in Wyapoko den 31 December

U. L. Vrient N.N.

Bron: Wassenaer 1627: 69.

12. 1624 Verklaring over Sappanapoka bij de Amazone rivier van Lenart Cornelisz en Jan Swijnbanck

SAA_5075_292/ 238v-239v 1624 05 19

De verklaring over Jacob Feijtman, bootsman van het Duijffgen, bevestigt een incident in 1623 dat in het verslag van de Waalse kolonisten beschreven werd. Schipper Vrerix had zich al vanaf het begin van de reis gemengd in vechtpartijen. Het verslag bevestigt dat de schipper inderdaad zijn sloep aan de Engelsen in Sappanapoka had verkocht en in een mesgevecht verwickeld raakte met de bootsman, nadat deze hem tijdens het vieren van de verkoop kwam vertellen dat de mast van de sloep door een saluutschot was geraakt en afgebroken. (Forest 1914: 230-233).

Compareerden voor mij Frederick van Banchem notaris publicus bij den hove van Hollant geadmitteert residerende binnen Amstelredamme ende den getuijgen naergenoemt Lenart Cornelisz, hoochbootsman out omtrent 23 jaren ende Jan Swijnbanck, chirurgijn omtrent 33 Jaren out, beide indier qualiteijt gevaren hebben met t schip 't Duijffgen daer schipper op was Pieter Vrerixsz van Haerlem naer West Indien ende hebben ten versoecke van Jacob Feijtman geweest bootsman opt voorzegde schip verclaert, getuijcht ende gearresteert hoe waer is dat omtrent 5 maenden hebben onbehaelt inde justen dach, soo zij getuijgen voorzegd opte riviere d' Amasones voor Sappanapoka in West Indien, dat den schipper aldaer eenige wijn uit het schip dede gaen om mette de Engelsen die daer bij int lant lagen de soij te drincken ende soo d' selve schipper geboot eenijge verschooten vant schip te schieten dat int selve doende d' mast vande sloep over boort

geschoten ende vande splinters die vande mast aff sprongen drie indianen gequetst werden. Lenert Cornelisz verclaerde noch alleen dat hij d producent daerna van t schip aen landt gesonden heeft om de schipper te adviseren wat schade de schoot gedaen hadden en oft den schipper begeerde dat de barbier d' indianen soude verbinden. Jan Swijnbanck verclaerde oock alleen dat als d producent in huijs quam daer de schipper was de soij 't drincken dat d producent t hem getuijge eerst alleen ende daerna ten aenhoren van de schipper vertelt heeft de schade die door d schoot gecomen was, vragende off de schipper begeerde d indianen verbonden te hebben. Daerop de schipper seijde hem scheldende terstont d producent voor de scheepsdieff en als d producent ontkende een scheepsdieff te wesen maer dat de schipper selff mochte weten wie hij was, is de schipper na weijnich andere woorden opgesprongen vande plaets daer hij sat en heeft zijn mes getrocken doch d producent volgende de raet vande Engelsen die aldaer waren, is om de schipper te wijcken uijt 't huijs inde boot daer hij mede aen lant gecomen was gegaen maer d' schipper na d producent soeckende int huijs en hem niet vindende is uijtten huijs gegaen ende gewaer werdende dat hij inden boot was is met het blote mes gesien, zij getuijgen den schipper sochten vast te houden en te beletten. De producent nageloopt en hem int boot verwacht en daer comen heeft d producent d' schipper gewaerschout ter aenhoren van hen getuijgen dat hij van hem soude blijven off dat hij hem soude moeten verweren, maer den schipper evenwel aendringen, heeft eijndelijck d producent hem twee quetsuren gegeven dewelcke hij getuijge des noot ende nieuws van recollement versocht zijnde overboodich waren met eede solemmelen te verstercken, gedaen binnen d Amsterdamme ter presentie van Jan Cornelisz Hoogeboom ende Jacob Jansz Bruijn inwoonders deser stede als getuijgen hier overgestaen den 19 Maij 1624.

13. 1626 Vreemt verhael van Lourens

Lourens Lourensz verslag werd waarschijnlijk opgetekend door een klerk van de Kamer van Amsterdam van de WIC. Wassenaer raadpleegde dit verslag en gebruikte het in zijn Historisch Verhael. (Wassenaer 1627: 62-65) De meest recente publicatie van de tekst wordt gevonden in: Kempen 2005: 38-41.

Vreemt verhael van Lourens Lourensz. Zeeuw

Inden Iare 1618 wiert een Scheepken van twaelf last, het Duyfjen, binnen Vlissinghen door een Ian Tijesz. als Reeder toegerust. Claes de Nayer wiert daer Schipper op, en twintich mannen daer by; onder dese was Lourens Lourensz. van Nieuwpoort, een Dorp in Zeelant. Ghedestineert om te loopen na de Amazones, ginck uyt in 't voor-jaer; cours na de Amazones gheset zijnde, verviel lagher besuyden en quam in Clappopour. Daerop komt de Baar opwaerts, acht of neghen voeten hoogh; werpt het Schip om, en verlooren daer acht Mans; de rest begaven haer op een Eylant. De Schipper was met het Boot en sijn Soon doorghevaren. Als sy drie daghen allegader sonder eten en drincken byeen waren gheweest, bestonden sy te hongheren; gheen spijs voor handen siende, begon d'een op d'ander te letten, en wierter een van allen aenghetast en geslachtet om de rest te voeden. Vier van de resterende derthien, van desen handel een afgrijsen hebbende, begaven haer te water en swommen over na het vaste lant. Onder dese was dito Lourens Lourensz.

En quam drye daarvan over; de Stierman, de vierde zijnde, wiert in t' swemmen van een Haye ghebeten. Als sy met haer dryen te Lande quamen, laghen sy heel vermoeyt, verslaghen, ja als doot op de strant. Daerby quam het byten van de vlieghen, dat sy nootsakelijck haer op de ganck begheven moesten. Terstondt namen sy haer pas na de Zeekant, om soo erghens gheleghentheydt te vinden om eenighe Natie te verspreken. Onder weghe vonden sy de Stierman gestrant, sonder Been, dat het monster hem wech-gheruckt hadde. Een half mijle van daer vonden sy de Schipper doot, sijn Soon aen sijn lijf gebonden hebbende, met den Boot omgheslaghen. Deden de moeyte dat sy haer in t'sant op de strangh begroeven, zijnde doens de vijfde dach dat het Schip ghebleven was, en geen Broot ghenutticht hadden.

Evenwel ginghen sy eenighe dagen noch soo dwalende langhs de Strant. De thiende dach verlopen zijnde, quam een Natie, d' Arocouros ghe-naemt, langhs de Revier roeyen. En soo haest als sy dese ghewaer wierden, vielen sy uyt haer Canoen aen lant, namen haer om de middel en droegense in haer Canoen; eten en drincken presenterende, roeydeden naer haer woonplaets in t' verdroncken Landt, quamen aldaer teghens de nacht, wierden aldaer in haer Huysen ghebracht en wel getracteert.

Van haer Huyshoudinghe.

De manier van Huys-houden aldaer is dese: Men vint ter plaets aldaer wel duysent Huysen met stroo ghedeckt, elck Huys heeft wel vijfhondert menschen, elcke Familie heeft sijn afschutselen aen d'overzijden tegens malkanderen. Elck Man heeft sijn eygen Vrou. Slapen alle in Hamacken, die sy van Hennep spinnen, op haer knyen rollende, ter tijt toe dat het samen hout. Elck Vader houdt sijn kinderen.

Het nemen van een Vrou bestaet meest int advijs van de Capiteyn, die sy voor Overhoofd bekennen. Een Ionghman, de Dochter begheerende, moet van hem by de Dochters Vader ghepresen zijn: dat hy vaillant is in d'oorloge, dat hy neerstich is in 't Visschen, gheen tijt met ledicheyt doorlatende, soo dat hy, met kinderen geseget zijnde, die wel sal kunnen onderhouden.

Haer eten is Visch tot Visch: de ghedroechde is in plaets van Broot, en de versche is toespijs, gesoden of gebraden. De Vrouwen sijn de Mannen seer onderdanich, doende al dat haer geboden wert. Sullen oock selden vleesch eten, om dat haer Mans dat niet en eten, al ist dat het in overvloet by haer is, bysonder van Verckens, Hasen, Conijnen en ander Wilt. De meyninge is aldaer, soo yemant veel vleesch eet, dat hy niet noodich in d'oorloghe sijn sal; daerom sullen de Ionckskens dat weynigh eten, als sy beginnen Manhaftich te worden. De Dochterkens wert het toeghelaten, soo langhe als niet getrout sijn.

Van haer Religie.

Het schijnt niet dat by haer eenighe Gods-dienst is. Sy leven sonder vreese Gods. Nochtans als sy goet doen, soo nemen sy vermaken daer in, wijsen sy na boven, als of daer een sijn soude die sulcx siet of vergeldet. Quaetdoenders werden by haer, by forme van Iustitie, door de Capiteyn, die zy Pape noemen, ghestraft met hangen, branden, geesselen en andersints.

Van de eeuwige Salicheyt of den Hemel dragen sy gheen kennisse; haer daerof ghesproken zijnde, konden het niet begrijpen, of veynsdeden ten minsten sulcx. Eenige refuseerden gantsch daer na te luysteren.

Van haer leven.

Dese Natie loopt gantsch naeckt; schaemte is by haer gantsch niet. In die staet heeft dese voorsz. Lourens met haer in t'achste Iaer gheleeft, sijnde in dienst van dieghene di hem ghevanghen

hadde, als d'andere twee mede waren; voor hem vis vanghende en hem selven, soo met de hanghel als t'Schepnet en vele andere manieren, dit t'langh ghebruyck haer gheleert heeft.

T'sijn Menschen-eters, voerende Oorlogh tegens de Mayzers, zijnde een Natie ontrent haer. En yemandt van die bekomende, dien eten zy. T'is ghebeurt dat sy een Ionghman ghevanghen kregghen, dien slachteden zy, en wiert in sijn ghewest meest by portien t' Huys ghesonden en de Vrienden rontsom mede ghedeelt.

En alsoo dese Ghevanghen Lourens dit mensche-vleesch eten altoos teghensprack en weygerde, wilden sy hem dat eens laten proeven, om door de lieflijcke smaeck hem mede tot het alghemeen menscheneten te locken. Sy bereyden het soo smaeckelijck als sy konden, setten 't hem voor wel gekooct, zijnde seer blanck. Hy at het, en was soet, alle andere hare spijs te boven gaende. Diens hy vraechde, wat vleesch het was. Sy seyden Menschevleesch, van de Maysers die sy onlanckx ghevanghen hadden; en of het soo afgrijselijck was als hy te vooren wel ghevoelt hadde.

Daerop hy terstondt begost te walghen en te braecken, hem dat quijt makende soo veel als hy konde, seer gestoort hem thoonende dat sulcx hem onwetens gedaen hadden, haer vermanende en biddende sulcx niet meer te doen, alsoo het voor hem en Godt een grouwel was; dito haer t'zijnder tijdt over sulcx straffen soude, of noyt by hem in d'eeuwighe vreucht komen, die, om hoogh wijsende, daer boven sijn sal. Met dese en dierghelijcke Propoosten bracht hy eyndelijck d'Inwoonderen soo verre, dat sy geduyrende de tijt in presentie noyt yemant weder aten, alsoo hy haer sulcx doens onnatuyrlijck te sijn voorsteldede en Gode onaenghenaem, in hope dat sy het voortoen soudent naerlaten.

Dit gheschiede als hy vijf Iaren met haer gheleeft hadde. D'andere twee hadden het noyt ghegheten dat hy wist, alsoo die beyde int derde Iaer van haer By-wooninghe van de roode loop gestorven waren, haer Meesters in gelijkcke dienst van t'vissen gedient hebbende. Die Vis die sy meest vangen is dapper gescobt, wert van onse Hollanderen en Zeeuwen aen d'eynden van de revieren mede wel gevanghen, is soet van smaeck, groot en kleyn. Als sy hem vangen bijten sy hem int Hooft, dat hy doot is, en dan werpen sy hem in een Corf. T'huys komende hanghen sy die op om te drooghen; de rest wert datelijck voor 't gantsche huys ghekooct.

Haer Oorloghe.

Middeler tijdt vielender propoosten altemet voor van hare vyanden, die rontsom haer leggen. En 't was het gevoelen van dito Lourens, dat sy wel de sterckste waren, alsoo andere haer vreesdeden, en van haer in d'Oorloghe of d'alghemeyne optreck, die om de twee maenden

gheschiede, wechliepen; blijckende niet alleenlijck aen de Maysers, maer oock aen de Guajaporckers, Yaejers, Arowackers, en andere, die verre van haer gheleghen, als een Natie sonder Hoofden; van dewelcke sy dickwils met hem in discoursen waren.

Maer hy konde het niet aennemen als by alle Menschen onghelooflijck, 'twelck haer wonder docht, mits sy dickwils die ghesien en verdreven hadden, hem beloovende als sy eens te strijde ginghen, dat sy hem dan mede nemen zouden.

Aenslach van een nieuwen tocht.

Als hy nu over de vijf jaren met haer gheleeft hadde, rusteden sy een goet deel Canoen toe, wel met Pijlen ghewapent, en roeydeden twee daghen Oostwaerts, hoogher als sy laghen, en quamen op den nanoene ontrent dese Contreie, daer sy seyden dat dese Menschen haer onthielden.

En corts daerna bevont dito Lourens het waer te zijn dat sy gheseyt hadden, siendende van verre meer dan hondert alsulcke op de Strant met Visschen besich. Maer soo haest als sy de vreemde Canoen ghewaer wierden, vluchteden sy alle lantwaert in. Evenwel traden twaelf van dese Arocouros te lande, onder dewelcke dito Lourens mede was, om eenige t' achterhalen so het mogelijk was. Eyndelijc aen 't Water komende, sagen zijder een op een pael achter een Clip staende, die sy van achteren besetteden.

Dese, geen middel van uytcompst siende, begeeft hem te Water; al dit gheselschap valt hem na, en hadde groote moeyte eer sy hem bequamen, mits hy stedich als een Bruyn-vis om en wederom wentelde en soo machtich was, dat sy hem qualijck vermeesteren konden. Eyndelijck door 't langhe woelen vermoedet, wiert hy van haer ghevat, in de Canoe handen en voeten gebonden zijnde gheworpen, en soo ghevanckelijck wech ghevoert.

Dit teghens den avont gheschiet zijnde, liepen sy teghens de doncker de Revier voor stroom weder af, en bleven die nacht onder weghe aen een Pael ghebonden vast legghen, tot dat de Dagheraet aenquam. Dien gantschen dagh waren sy noch besich met roeyen, eer sy tot haer woonplaets [p. 21] quamen. Daer was terstont soo grooten toeloop van menschen als oyt daer gheweest was, een yeder voor dit Monster verschrickt en verwondert zijnde.

De gestalte van het Monster.

Hy was kort van statuyr, dick, gheset, en Vet van lichaem. Op de Toppe, daer yder Mensche de Neck is, stont hem een Locke lanck swart hayr; int midden van sijn Borst de Neuse; d'Ooghen stonden een spanne van malcanderen, de Ooren dicht onder Oxelen, zijnde kleyne passagien,

konden qualijck ghesien worden: soo dat alles grouwelijck stont. Als sy teghens den avont arriveerden, was datelijck diens ghevangen hy was besich met een Mick te maecken, die hy in d'aerde settede, en hingh hem daer aen, de Voeten aen de twee Tacken van de Mick. Terwijl sy daer mede doende waren, maeckte hy groot gheluyt met raesen, tieren en balghen, soo schrickelijck dat niet te hooren was. Doens begonnen sy hem met stocken te slaen op de borst voor 't hert, en op de beenen, dat hy noch langer en meer tierdede. Eyndelijck conden sy hem qualijck doot krijghen. Ter tijt toe dat sy hem in de zyden sloegen, doens begost het bloet hem uyt de neuse en de mont te loopen: de tonghe uyt steeckende, dat hy de gheest gaf.

En <zij> lieten hem soo hanghen. In de morgenstondt was het ghevoghelt, dat seer hongherich aldaer is, op het lichaem; rucktede stucken daer uyt, dat het dien dach van alle het vleesch berooft was, en niet dan 'tgheraemte aen de Mick bleef hangen. Dit was d'uytecomst van dit monster, dat een yeder groote schric aengebrocht hadde.

Alsoo het vel in handen en voeten was: al wat het vattede, rucktede het met huyt en hayr af, blijckende by de ghequetsten die hy int ghestommel int water, als hy ghevanghen wiert, ghetroffen hadde. En ten ware sijn handen en voeten met dobbel ghetouw aen één ghebonden hadde ge-weest, hy soude haer in de Canoe 's nachts vry werck ghemaect hebben. Alsoo moest dito Lourens ghelooven, 'twelck hy noyt hem hadde connen inbeelden, en van weynighe aeng henomen sal zijn, tenzy alsulcke van meer ghesien mochten werden.

Wert verlost inden jaere 1625.

Dit ghepasseert sijnde, bleef hy noch stadich by dit volck, dickwils Godt aenroepende eenige middel hem te vergunnen, dat hy uyt dese slavernij e mocht verlost sijn; met seeckere hope, dat sulcx hem van den Heere vergunt soude werden door eenighe handelaers, die aldaer souden moghen met haer Iachten of Boots comen Negotieren. Soo gheviel't in den beginne des achste jaers dat hy by haer gheleeft hadde, dese Arocores van de Guajapocers ter feeste ghenodicht wierden; tot dewelcke sy oock met haer Canoen reysdeden; en waren daer thien dagen lanck en vonden aldaer Zeeuwen, die onder die Natie handelden, haer lieden te kennen ghevende de ghelegentheyte van haer lant, haer sterckte van volckeren, haer Naghebuyren, van de Natie sonder Hoofden; dat by de Zeeuwen niet conden aenghenomen werden als on-ghelooftijck; twelck sy evenwel wilden confirmeren met de ghetuychghnisse van een Flamenco, die wel 'tneghentich maenden by haer gheleeft hadde.

Dese Zeeuwen, sulcx vernemende, waren terstont begerich om dien te lossen, die soo lange tijt onder de Wilde menschen gheleeft hadde. Vraghen terstont of hy te lossen was, daerin sy haer ghewillich thoondeden, als haer een oude Musquet en een Bijl of twee ghegeven wiert.

Comt by zijn Lantsluyden.

Als dese Arocoros wederom wilden, begaven haer twee Zeeuwen met haer in een Canoen, en quamen ter plaets daer dito Lourens was, seer verwondert over de comste sijnder Lantsluyden, en de langhe verwachte verlossinghe. Daerop hy datelijck de Heere Godt voor sijn ghenade dancktede, van meyninghe sijnde sulcken weldaet noyt te vergheten. Dese twee vertoefdeden niet lange als haer Lantsman verlost was, en roeydeden seer cort nederwaerts, daer sy te voorens drie daghen over gheroeyt hadden. Hy vondt aldaer het Scheepken van Zeelant, daer Leyn in de Balans Schipper op was, sijnde het Bootjen van Samuel Lucas, voor de West-Indische Compagnie uyt Zeelant afghevaren; en quam dit jaer 1626 van daer, doens de Vloot van de Admirael Boude-wijn Hendricksz. inquam.

T'huys comende vont hy meest alle sijn vrienden doot, alleenlijck sijn Suster tot Medenblick getrouwt, waerhenen hy hem transporteerde, en verhuyrde hem in den Maent Novembri desselfde jaers om met een Medenblicker man na de Straet te gaen. Die voor Amsterdam leggende, brocht desen mede. T'selfde by de Schipper verhaelt zijnde, wiert het de H.H. vande West-Indische Compagnie aanghedient, alsulcken man voor den dagh ghecome te zijn, die int achste jaer onder de Wilden gheleeft hadde. Hy wiert in haer Vergaderingh ghehoort, alwaer alles vertelt is en ghenoteert, en volghens 'tgheene int langh en breet alhier verhaelt: presenterende, soo de Compagnie hem begheerde te ghebruycken, dat hy goede profijten daer int Lant doen konde van Cattoen, Letterhout en andere Waren, daer vallende, onder allen mede persisterende van 't ghesicht der Monstreuse Menschen, niet twijfelende of, 't geviel dat hy derwaerts ginck, alsulcke menschen te konnen achterhalen en herwaerts te brengen.

Geleghentheyte van plaets.

Dit dorp van Aracouros leyt op de Revier Cassiopoure, by haer ghe-naemt: int verdroncken Lant. Sy ghebruycken niet dan Canoen als sy te strijde dickwils int jaer gaen; Pijlen zijn haer gheweer. Fel int schieten. Nadat dito Lourens het menschen-vlesch ghegheten hadde, heeft hy noyt connen bemercken, dat sy oyt yemant weder omgebracht hebben, door sijn ernstighe vermaninghe van Godts Toorn en andere dreyghementen daerof verschrickt.

Ontrent haer vindt men meest al mensch-eter, als de Lanckhayren, Arowackers en Kianen.

De Yajes hebbender een afgrijsen af, alsoo het halve Duytschen zijn. De Capiteyn aldaer heeft een schoon Dochterken, by een Nederlander, van sijn Vrouwe gehouden, dat t'eenemaal in zeeden, fatsoen en alles de Zeeuwen ghelijkt.

Niet verre van daer zijn mede Vrouwen die alleen huys houden; sijn fel int schieten, en groote meenichten comen sy tegens d'Arocouros uyt en verdrijven haer als sy haer aentasten, soo dat sy naer laten de Vrouwen langher te bestrijden. De mannen comen by haer op een seeckeren tijdt van 't jaer; alle Soontjes maecken sy van haer, de Dochteren behouden sy. Indien die binnenlanden versocht mochten werden, men soude veel dinghen, voor ons onbekent, te weeten comen, die nu voor onghehooflijck ghehouden werden en by een yder bespot sijn.

14. 1627 Oiapoque, aankomst van de expeditie van Jan van Ryen

Bron: De Laet 1932: 16-18.

Dese ginghen van voor Vlissinghen 't zeyl den 22sten Januarij deses lopenden jaers [1627], ende hadden soo goeden spoedt, dat voorby de Canarische Eylanden, ende langhs de Custe van Africa ghezeylt hebbende, den 3den Martij in 't gesichte kregghen het leeghe landt van 't Noorder voorlandt van de vermaerde Rieviere des Amazonas. Hadden veel reghens ende windt, alsoo het daer in de rechte winter was. 'Sanderdaeghs hielden langhs de wal N.N.W. aen met swaren donder ende reghen, soo dat somtijds 'tlandt saghen, ende som tijdts weder niet. Den 5 den quamen ten ancker op 4 vadem waters ontrent 2 mijlen van Comaribo. Zeylden des anderen daeghs naer de Rieviere Wiapoco, alwaer sy in last hadden eenighe Coloniers te landen.

Den 7den quamen ten ancker voor Caribote in 3 vadem waters, ende met leegh water saten am de grondt. Ende alsoo de Wilden die daer omher woonden niet aen boordt en quamden, soo wierden twee Chaloupen ghesonden naer Comaribo, om eenighe derselver aen boordt te halen, ghelijck dan 'sanderdaeghs twee brochten, die haer by de andere Inghesetene souden leyden. De Rievier wederom opvarende met de Chaloupen, quamen des nachts aen een plaetse by de Inwoonderen ghenaemt Wacogenive daer maer twee Huvskens en vonden; merckten wel dat de Wilde verbaest waren wegghen de komste van ons volck, doch de reden waerom en konden niet vernemen. 'Sanderdaeghs besichtigghden die plaetse, ende bevonden deselve seer bequaem voor de lieden die haer hier hadden neder te slaen; soo dat den 10 den 'tgoedt van de selve begonden te

lossen ende aen landt te brengen. De Wilden bevreest zijnde namen de vluchte; de rechte oorsaecke verstonden eerst den 13 den uyt een Swarte die by haer quam, ende haer verhaelde, datter uyt de Rievriere des Amazones een Barckce ende twee Chaloupen met Christenen waren ghekommen, ende haer hier een maendt hadden onthouden, dan haer daer naer verdeelende op vier plaetsen, hadden de Wilde die onversiens overvallen, ende alle, op dry naer, dootgeslaghen, van welcken een was in Comaribo ende de andere twee hoogher de Riviere Wiapoco op. De onse sulcx verstaen hebbende, hielden dry Wilden vast met een vrouwe die aen boordt waren, ende sonden naer Comaribo om den Duytsman, dreyghende de aengehoudene Wilden te dooden, indien haer dien niet en brochten. 'Sanderdaeghs wierdt de selve aen boordt ghebracht, doch alsoo men weynich bescheets van hem bequam, doordien zijns moeders taele (een vrende saecke) bynaer hadde vergeten, soo wierdt om de andere twee ghesonden, de welke den 17 den eerst aen boordt quamen.

Den eenen ghenaeamt Jan Hendricksz verhaelde haer de gantsche gheleghentheyte van dese slachter: als namentlijck dat onghevaer achthien maenden gheleden, de Spagnaerden ofte Portugesen in grooten ghetale waren gekommen, ende onversiens ghevallen op de Colonie in de Rievriere des Amazones, die daer was gheleght onder het bevel van Capiteyn Oudaen; ende dat deselve naer dat sich een halve dach teghen de vyandt dapper hadde gheweerd, sich hadde begheven naer sijn Barcke, met verlies van seven ofte acht mannen, ende was met deselve ghezeylt naer de kreecke daer de Engelsche haer onthielden om eenighe spijs van haer te ruylen. De Capiteyn met elf of twaelf Man by de Engelsche gelandt zijnde, zijn de vyanden met hare Canoen de selve kreecke inghekommen ende hebben de Engelsche met samen de Nederlanders overvallen ende doot gheslagen. De Lieutenant Pieter de Bruyne 'sanderdaeghs dit vernomen hebbende, is met de Barcke ende ses en veertich man die noch overich waren ghevlucht naer de Rievriere Wiapoco, ende heeft hem daer neder gheslaghen, verhopende hier seker te wesen. Maer naer dat daer twee ofte dry daghen gheweest hadden, soo doorschoot de Sargeant Matruyt den Lieutenant, ende t Volck verdeylde sich in vier plaetsen.

De Wilden ondertusschen onder sich besloten hebbende, haer dese gasten quijt te maecken, zijn onder schijn van vrindtschap by haer gekommen met haren dranck, die sy noemen Pernau, hebben 't volck gantsch droncken ghemaect, zijn daer met een groot geschrey op haer ghevallen, ende hebbense met bijlen ende houwmessen deerlijck doot gheslagen, dese dry alleen uytgenomen, die sy verschoont heben. Hoewel dese grouwelijcke daedt wel een grootte straffe vereyste, nochtans om dat de Compagnie voor hadden hier een Colonie te leggen ende te houden, soo hebben gheradender gevonden, sich met de Inwoonderen van dit Gewest te verdraghen,

dewelcke groot leetwesen toonden over dese daet, belovende de Nederlanders voortaan trouw te wesen ende niet meer te beschadighen. Ende oversulcx is hier een Colonie gheplant onder het ghebiedt ende bestier van Capiteijn Jan van Ryen, op de voornoemde plaetse Wacogenive, twaelf mijlen boven Comaribo ende acht boven Caribote ende omtrent vier boven Apotery, doordien die plaetse bevonden van een goede grondt, ende niet soo modderich als Apotery, ende ook met weynigher boomen beset. 't Fortjen soude gheleghet worden op een hooghe grondt, omtrent acht vadem boven den oever van de Rievier, sulcx dat het 't opvaren van de Chaloupen konde verhinderen. Den 19 den Martij zijn de dry Schepen wederom t'zeyl gegaen uyt de Rievier van Wiapoco.

15. 1629 Het logboek van Gelein van Stapels April-Mei – ZA_ MS_ 182

Het logboek beschrijft de aankomst bij de Amazone-delta en geeft een beeld van de nautische moeilijkheden. Gelein liet zijn schip achter bij Sapno en zeilde met het jacht en zijn sloep het Canal do Norte op om de kolonisten bij Tauregue af te zetten. Daarna beschrijft hij de terugreis naar Sapno. De beschrijving van de reis naar Berbice en Essequibo, waar Gelein goederen loste, laat zien hoe snel de reis verliep. De reis van Cabo do Norte tot Berbice duurde vijf dagen.

April ZA MS 182 Uit het logboek van Gelein van Stapels april-mei 1629

- 1 Den ersten sochtens voer onder zel tot smiddas gestadich t diep 10 vamen het water brack de gront sacht vort smiddas gen hooch door het doncker wer dit etmael gezelt 16 miellen west diep 8 vamen voort soo wij gen zuchte in 2 dagen terdegen hadden gehat en men hier not wendich t gode hochte van donen hat soo sien wij sasternissen geanckert sans hadden wij ant suder achterwiel van den vorgen de hochte van 1 graet 20 mij en norder wiel de hochte van 1 grat 20 mij de ebbe viel hier n o ten n ut
 - 2 Den 2 wer onder zel selden after 6 ½ a 6 vamen sachte gront en sant stiel wier quamen ten ancker hier mackt mest een z en n mane hoch water
 - 3 Den 3 sochtens wer onder zel de diepte 6 vamen sacht slick smiddach de hochte van een grat 33 mij dooen kregen wij diper water te vlot van 7 en 7 ½ vamen en 8 a 9 vamen doen wij hadden zagent laat godt danck wij verniellen soo wel als wij wensen kosten wij selden de rivier in tot tot den hock van arriwarij mest z o van ons was doen motten wij een banck dar voor ten ancker most comen dar brack ons niue tut toue en verloren soo een ancker met een ½ tutouue wij sin virt gezelt tot onder asseianse ellant en geset den comde nacht
 - 4 Den 4 met iacht en schip op 2 miellen bij Sappano
 - 5 Den 5 den gehelen dach stiel soo dat wij hier den gehelen dach bleven leggen dito 3 wielden aen bort
 - 6 Den 6 sochtens vor sappanno wij verstonen hier van de wielden dat hier gen dutsen in de rivier en lagen dat iacht armuiden 7 manden van hier gewest adde wat waren de wielden hier mest van de Spaniards verlopen vort van dito tot 8 hier donde gewest om afbreen [in de] racken die hier bij Sapno lecht mar soo het in de regen tit was en dagelis seer stiel was soo dat bij aprentelick vel tits souden consumeren eer wij met het schip souden boven comen soo hebbe ick de offesiers van declonij mis saders onse rat verg har suls vorgehouden soo hebben sij luiden een parlick godt vonden dat wij het schip hier souden laten leggen en dat met iacht de nortsterre met mien sloop soude af laden om haar luden op het boven te brengen
 - 9 Den 9 ist iacht af geladen
 - 10 Den 10 ben ick met iacht de mien sloop nar boven gevaren met alle het volck van de clonij het schip den iager blef voor sappanno leggen
 - 14 Van den 10 tot den 14 met iacht donde gewest omde rivier op te zellen dito sochtens ben ick met 2 slaven met enge van de clonij de brock van torege opgevaren dar wij den 15 quamen
 - 15 Vort van den 15 tot den 28 altit donde gewest om di van de clonij har godren de creke op te brengen en om het vort te helpen macken dito de godren boven ziende sien wij met iacht voer ut de kreke gedreven
 - 26 Den 26 savens ben ick met mien sloop voorut nar omlech gevaren
 - 28 Den 28 sochtens met de sloop voor sappanno aen bort gecomen
 - 30 Den 30 ist iacht de nortsterre omlach bij ons gecomen
- Maie
- 1 Den eersten hebben wij noch wat brot en andre godren van de klonij int iacht geschept als

- mede een schut vol gesouten seco die ick voor sappano gerult hadde
dito lossende sien wij met schiep de rivier af gedreven en iacht de rivier op godt vliet ons
bede benaren [p]
- 2 Den 2 voor de krecke van Weppo aen de gront gerocht
3 Den 3 bij de suderste asseianse brocke geanckert
4 Den 4 tot bij de grote ciel gelanert brak werder onder zel
5 Den 5 ten den de rivier gecomen dar gezet
6 Den 6 den gehelen dach en nach gelanert
7 Den 7 sochtens de nort cap an w van ons dito de cap savens ut licht van vlot gezet
8 Den 8 en 15 a 16 miellen uten wan de cap sinde wast diep 12 vamen wij deden duren onsen
kors n w
ick hebbe dito den rat bij een geropen al war geresolveert wier als volcht
Ten eersten soo wij vel tits geconsumeert hadden in het sellen nar de rivier en darin en het
nu alrets den 8 maies was en als gen previt in de amsones voor den herren neffens gevallen
was en soo onse instrucij zijn van in wepock en cuiane aen te loopen en sernamen en soo
dese plassen vol dits souden veressen omdar aen te lopen door dien het droge gaten zien dar
ons soo vel water vint als wij diep gaen en seer wennich profit te haeln is en door het aen
loopen licht onse tit te livart verlisen en soo hebben wij een parlick ten meste provit van u
en godt vonden dese plassen voorbij te sellen al soo het iacht armuiden en westcappel dar
marvalans aen gewest war
soo hebben wij een parlick godt vonden op het spodiste te zellen nar de rivier berbites en
issecebo en soo voort nar tobago om te maken met den tit op onse rendenves aen cap
fiberoen bij ons iacht de sutsterre [e z]
- 9 Den 9 sochtens voor wepock en n w selde warren savens voor cuiaen snas stiel
10 den 10 sochtens den wint z w met vel regens stiel wer wij dreven met de stromien soo verr
zo dat wij op 28 vamen mosten ankeren savens wer zel ons cors z z w
11 Den 11 passerden merwien den gehele dach stiel snachs harde voort ganck snachs passerden
sername
12 den 12 selden voor bij sorame savens 6 a 7 milen hebben wij boven corien bij gesmackt
13 Den 13 vor middach passerden correntien sastermiddas sien wij voor de riviere berbites
gecomen alwar ick dito savens met mien sloop ben in gevaren heb
schiep selde nar issecebo om in het rivierten diemmerralij te zetten verwachtende mienne
comste
- 14 Den 14 en 15 sien wij de rivier met de sloop de revier opgevaren tot dito savens dat wij bij
den commandeur quamen die ick sien cerfesoen hebbe geleverd
16 Den 16 dar noch gewest
17 Den 17 wer nar omlach gevaren
18 Den 18 sochtens omlech in de rivier gecomen dito savens 2 urren voor soneonder in
dimmerralij gecomen den selven affent wervan boort met de sloop en sien nar de revier
issecebo geroit
- 19 Savens bij den copman ian beverlant gecomen
20 Dar door quat wer gebleven
21 Wer nar schiep gevaren
22 den 22 savens aen bort gecomen
23 Gewacht nar de comst van beverlant dito alle het cergesooen aen ian van beverlant geleverd
al soo ian van der goes apsent was
- 24 Sochtens vroch het den copman de cergesonnen ontvangen die zie nit gerne ontvien door
dien sij noch vel cergesoen legde hadden doch door de order van de h m het hij die
ontvangen dito smiddas sel ut dimmerralij ons nasten bij n ten o nar ellant tobago

16. 1629 Beschrijving van Berbice door Gelein van Stapels ZA_ MS_ 182

De originele tekst is in de transcriptie verdeeld in zinnen met hoofdletters om de leesbaarheid te vergemakkelijken.

besrivien van behellen en gestalte van de rivier van herbittes dar den heer van perre sien klonij licht

De rivier berbites is gelegen op de norder poles hichte van 6 graden en 30 mij van den reviere correntien 10 miellen N. W. en 11 miellen Z.O. en van de rivier demmeralij deser rivier is nit seer wit begissien 1/4 miel aen de Z.O. Zij heft heet een seer legen hooch van gebomte war van een grotten vlackte van slick streckt dat met lech water drooch valt war tegens de se seer hart boomt alst wat hert wait. De vlackte streckt bij gissien 2 miel van landt. De nort west zij van de rivier is seer oneffen gebomte war aen de rivier wel te comen is. De mont van de rivier streckt mest zijnd en dar leggen gen bancken in het incoomen dan seer brack water van t binnen en 13 voeten met hoch water seer licht slick onbequam voor groote scepen. Hier voor dese rivier mackt een [] en W. mane hooch water, het vluit hier met een gerien tij 6 a 7 voeten op en ner. Dit is in corte soo vel aen behelsen en de gestalte van de rivier aen gat zoo men die besellen zal. Wij sullen voort wat sriven van de gestalte van binnen en van wat liden sij bewoont wert.

De rivier berbites is een seer naue rivier zij streckt har op ontrent 50 a 60 miellen, dar comt men bij de vallen. Dese vallen sien plasen dar de revier harren orspronck [achter nimt]. Het water comt dar van hoochen sten rotsen af vallen. Voorts loopt de rivier seer kroom, al lech lant omlach dicke bossaien. Dog 20 a 25 miellen op ziende is het lant nit dan dorre bossaien savanen seer onvruchtbar dese savanen sien groote wieldernissen sandege groont soo mager dat het geen gebomte vort can brengen. Het drocht een hout nit ongelick den hellem in den dunen.

Dese rivier wert bewoont van 3 derhande nasien war van de arwacken de sterckste zien redelick godt volck soo vel delest tocht aen gaet [] redlick doch nar bij gode iuren hebben.

Van wiltwerck is hier tamelick vol te weten verkens en pakiren en hasen en herten mar het hout hen mest in dicke morassig bossaien. En gelick boven gesecht is dar boven de revier alle savanen zien soo is het wilt al om lach in de revier. En soo dese nasien ser grote oorloge vooren tegens de cribesen ut correntien en dito cribesen vel in bossade leggen om van de Arwacken te vangen, soo dursten sij niet vel om lech varen van wegen harre vianden en met groote partijen want alle harre meste leff tocht bestat in het iagen.

Voort en is hier in dese rivier gene bequame landen om enge Plantasij van tooback oft andre gewas soo vel ick hebbe konen mercken en selve ut de cloniers verstaen want het is boven de rivier al te dorren lant soo dat de wielden witen voet loopen om ergens clene plassen te vienden tot plantien van H. L. cassave. De revier heft ock gender hande hout soo vel toot noch te bevonden is. Van dar valt vel gelen opper, doch ick giste dat die in Nederlant nit vel ware is. Het utterste dat men hier soude konen krigen off winnen soude wesen katoen al soo die in mager gront wel wilde wasen. Het is en vrucht dar nit vel arbet toebehost en die iarlies vel vrucht brenckt en geeft ock het selve iar vrucht als si geplant is. Voort heft dese rivier iarlies ontrent 9000 lb verve en stat iarlies noch te bettren door dien de indeianen noch mer boomen aen planten en dar comen iarlis noch mer wonnen van wielden ut ander rivieren zoo dat hier metter tit noch vel verve soude mogen vallen.

Dit is soo vel ick hebbe conen vernemen van de gelegenthet van dese rivier de gestalte van dien volcht hier noch ter aen.

Corte besrivien in wat gestalte ick de kloniers dar gevonden hebbe met haren ginderael En wat bij dar te hant trecken

Also ick door order van de heren bewinthebbers binnen de rivier berbites dar de her van pere zien klonij lach soo ben ick dar den 15 maies 1629 boven gecomen dar den ginderael korneles van pere lach ontrent 4 a 5 miellen in de rivier alwaer sij in een open savane hadden en tamelick hus van pallesaden gemackt met pannen gedeckt versien met 2 isseren sticken met 4 stensticken. Dit hus was met en solder onder de vorem van een packhus vooren met een gelderrij op het hus voont ick 4 personen 2 mannen en 2 jongens. Het ander volck lach op verseden plasen bij de wielden te dele om toback te planten

Ick voont dese liden alle gar bij den ginderael dar in een seer soberen stat vool ongesonthenen te weten groot en klen vool pocken dat de meste part niet gaen of staen costen van seeren en pine. Dese pocken is een sickte die dit lant seer supieckt is voor liden die dar erst comen die krigen se in corte off in lange soo dat die hier lecht en is zeer seldom vrij dar van. En soo het quade sitte is soo kan ick nit laten dat wat van te striken.

De indeianen die se soo wel onderworpen sien als andere nabijen die seggen dat men se mot hebben het sij in de ionckhet off ouderdomme gelick de kinderpocken. Die se eerst krigen gevoelen seer groote pine in alle her leden voor namelick in hare lenden soo dat zij dach noch

nacht connen rusten dat soo wat gedurt hebbende soo brecken het ut op alle delen van het lichaem in seer groot vierge beeren voornamelick in aen gesicht de zeren soo grot als een belliens bij de somme wel 3 a 4 iaren met seer ut nemde pine. Dese sickte is oock soo van art dat zij in gen ander lant genest als int in lant dar men see gecregen het soo dat de [sicke] genotzackt zien te blieven toote de natuer her genesen heft.

Toot dese plage hebben sij noch een seecker gebreck hier int lant dat de liden hier sulken gebreck aen har voeten kregen van iuckte dat sij niet haden koonen en als sij dat dar crabben soe swert het dat sij somties manden lanck krepel zitten.

Ten 3 soo worden de liden hier soo geplacht van een seker geworte dat de spannars [...] heten. Het is mest de gedante van een vlooch doch den 1/2 klender. Dit godt hout hem mest in de husen die op d eerde staen en comen soo behendicht tussen de nagels van de tenen die men het nit gewaer en wert. 4 a 5 dagen dar in gewest hebbende wert het uit ongelick een perrel dat stecken gehel vol ionge vloien die har dan wer verspreden in de voeten sonnner die wat onachtsam is en onsit se in ties ut te doen wert in corte soo gestelt dat sij noch gaen oft staen konnen gelick den mes part van dit volck gestelt waren. Soo dat men het den miserij voer dese lieden en iongens te zien die sien de meste plagen die volck hier onderworpen zien.

Voort dese kloniers ziende dat dese rivier de proviten nit en gaf die sij in modersslant zende gehoopt hadden en hier vel ongesont verrapt en gen provit. Soo waren sij samen bij haren commandeur gecomen versoecken dat en hem soude gelieven dae volgende condisijen te consenteren te weten dat enge partien op hae selven toeback macken. Sij souden hem geven van den toeback en 1/3 of 2/3, soude voor haer luiden zien. Soo vel belande voor wat de verve dar wielden zij gen genit van hebben allenelick dat den ginderael h l soude geven t cergezoen voor har viefers te kopen.

De ginderael alles wel offerwogen hebbende en siende dat met alle het volck uit redenen voorschreven siende, nit anders van provit sach dan enlick de verve dat zij genoch met 3 a 4 man dooen heft en [voor kort] oock gen [perickel] hadde heft het h l geconstert op hop off dar it van quame soo dat het volck van de klonij dar het gehel lant door lecht elck op har gelof.

De utterste middellen soude wesen miens bedenckkens om noch enich provit van dese klonij te verwachten dat alle nolose oncosten gespart wierden die hier mar te vel gedaen zien en dat de meste part van dat volck die dar zien gelicht wierden. Want sij nit wel en stuten met alle de [iagers] dar si hier uit dien [verdort] aen en zien en gen hulp doen en hebben, tus onboden wierde en dat dar 6 a 7 gode ionge mats gelaten wierden met een bequaem persoon die dar vor comies. Die als hij wat hervaren was in de tale der [plas] van den inderael mocht wesen.

Dese liden dienen ten hebben mant gelt her soude wennich iarlies beloopē want men voor een klen mant gelt de liden soude konen krigen. Men soude dese klonij iarlies konen houden voor mi[n] dan 2000 guldens. De 7 man elck persoē 9 guldens parpait en den comies 20 soude ter mant beloopē 73 carolus guldens per mant, soude zin 876 guldens iarlies nu noch voor 1000 gulden iarlies aen cergesooen en 200 a 250 voor nodige behoften, kloe belopen wit mer als 2000 gulden iarlies. Het retouer soude belopen iarlies vuer 9000 pond verve. Ick rekene voor de heren bewinthebbers 2000 pond soo blicff noch 7000 pond, elck pont tegen een gulden soude sien 7000 guldens. Dar van getrocken de 2000 guldens voor cergesoen en oncosten soude noch vrij gelt offer sien 5000 guldens en dit selve stat noch iarlies te betren als mar wel onder houden wert. Dit is miens bedankens de beste middel om noch it ut dese rivier te crigen want dese rivier en kan nit vel volcks velen en oft imant vorwende dat dese wenich liden sonder riseko loopen van de wielden het selve doen sij nu ock want dar lecht nauelick 4 personen bij malckkander en sien soo ver verspret dat sij qualick in 8 dagen bij den anderen conen comen. En oft sij soudē bij een waren soo konen sij wennich weer dooen door h l ongesontheit en het gewer dat ick dar gesien hebbe was al vergaen en gebroken. Sommes sij mogen wel wensē dat de wielden gen wilde sinnen krigen want sij leven onder de misercorde van de wielden. Dit is soo vel ick hebbe conen vernemen en gekant van de klonij. Godt geve har sinen segē dat sij mogen wassen.

17. 1629 Beschrijving Essequibo door Gelein van Stapels ZA_ MS_ 182

Wij sullen voort een wennich sriven van de leggers en van den handel al dar al soo ick den 19 maies 1629 boven quam met mien sloop bij den kommies Jan van Beverlant soo vont ick Jan van der Gost dar nit de soo hij ut handelen was de liggers lagen hier met har 5 en enen neger op een indeians hus weren mede gestelt als die in berbites vool pocken har prienspael hus was boven een dach varen op de vallen vant omme bezet met en pallesade genochsam verzien voor een aen loop van wielden al war sij hebben her mest en cergesonen den handel die sij hier dooen is mest voor verve en hamacken sij krigen voor een biel 7 bollen verve alle bolle wert gerekent op 2lb bedracht 14 st voor een bile voort alle andre gedaen nar avenant de hamacken crigen bij hier mest boven een biel oft mer nar sij godt zien sij krigen hier tamelick vel die vervort werden nar sintcristoffel de meste kerge connen die hier getrocken zien groote en klene bilen sonderlick gen hackmessen sien hier begert carnoserders met dobbelpunten voort ander klenichhet di men nar westindien sent voort korrlen van alderhande kulluren dit is soo vel ick al dat van den gundere verstaen hebbe.

**18. 1651 Coesewijne, verklaring van Egbert Philipsz over de schipbreuk van de St Pieter
SAA_5075_2420/181 1651 10 15**

Op huijden den 15e Octobris 1651 compareerde voor mij Meester Pieter van Toll notaris publicus: Egbert Philipsz out 36 jaeren voor kock gevaeren hebbende met het schip St Pieter daer schipper op was schipper Dierck Gijsbertsz van Enckhuisen [in margine < verclaerde waer de requirant van Enckhuisen coopman>] dat hij deposant inde qualiteit mettet voorzegde schip ende schipper ontrent 4 jaeren geleden van dese Stadt gevaeren naer de Wilde cust ende aldaer gecomen zijnde in het uijtlopen vande riviere Carsouine het selve schip aldaer door ongeluck verseijlt ende gestooten is, waerop hij deposant neffens het andere daerop zijnde bootsvolck seshien in getal haer beste gedaen hebben om mettet selve dicht aende wal te comen/ gelijck zijluiden het selve oock op het drooge geset hebben. Ende alsoo tot rekeninge vande voorzegde schipper Dierck Gijsbertsz gecomen was dat seecker seew schip weijnich mijlen daervan daer aent' landt lach omme seekoeijen te handelen/ zoo is de voorzegde schipper geraeden geworden daer naer toe te vaeren/ omme metten selve te accorderen nopende het bergen vande goederen vant voorzegde sijne schip/ het ander zijn bootsvolck belasten de seijlen ende andere goederen zoo veel haerluiden doenlijck was te bergen/ het welcke sijluiden doordien de vloet soo hooch ging ende gen Canoes aen boort en quamen niet en condon doen als naer de wederom comste vande schipper als wanneer zijluiden door middel van eenige Canoes vande Indianen aldaer aen landt woonende verscheijden vande goederen gebracht hebben, als namentlick een pijpe brandewijn ende bijna al het cargisoen van coralen, bijlen ende carsavijbeijtels/ mitsgaders de zeijlen vande rae/ de selve goederen bergende in de hutjes vande voorzegde indianen/ ende alsoo wel de voorzegde schipper aen alle het bootsvolck belaste ende vermaende goede sorge ende toesicht op de selve goederen te nemen sonder de selve de verlaeten/ ofte dat zijluiden. anders niet een deujt van haer verdiende gagie en souden genieten/ soo hebben selven vant voorzegde bootsvolck, waeronder Marten Heijndricksz stuijerman/ ende Arent Jansz timmerman waeren/ rondt uit zijluiden geseijt zijluiden wilden daerbij het goet niet blijven/ wilden en daer haer eijgen goet ende kisten missen/ ende zijn daerop alsoo doorgegaen met het geene zij van haere eijgen goet bergen konden/ latende de voorzegde schipper hem deposant ende Dirck Joosten hoochbootsman vant' selve schip bij de voorzegde goederen alleen/ alwaer hij deposant nefens de voorzegde schipper ende hoochbootsman/ in soo miserabelen staet [in margine < elff maende aen landt gebleven sonder dat in deser tijt eenig schip in deselve rivier ofte daer ontrent gecomen was>] ende bemerckende de voorzegde Indianen haer veel ende verscheijden vande geberchde goederen ontstalen geraeden henluiden zijn de resterende te bergen in seeckere ander seusch schip naert'

verloop vande voorzegde elff maenden inde selve riviere [] plaetsende, bergende zijluiden doen mede de anckers touwen ende andere (soo wel haer mogelick. was) van t' geene noch op t' voorzegde schip gebleven was/ waer naer hij depositant neffens de voorzegde schipper ende hoochbootzman inde voorzegde seeuw getreden zijnde daer mede gevaeren zijn ter plaetse daer de voorzegde eerste seeuw gelegen hadde alwaer de voorzegde Dierk Gijsbertsz schipper, de voorzegde corallen messen bijlen ende carsaveijbeijtelen aen zeekoeijen tot ontrent 200 stucken verhandelt heeft houden de geberchte zeijlen ander touwerck ende anders binnen boorten/ alle t' welke de voorzegde schipper soo hij depositant onderrecht wert, daer naer aende eijlanden verhandelt heeft/ ende alsoo de schipper tegens hem depositant seijde dat hij voorts voor de cost moeste verwaeren, dat hij depositant nu niet meer van doen en hadde [ende] dat hij mochte uitsien omme zijn profijt te doen, zoo is hij depositant versocht geworden van seecker edammer schipper daer ontrent op rede leggende de welke aen voorzegde Dierk Gijsbertsz schipper versocht heeft off hij hem depositant wilde ontslaen, het welke selve geconsenteert hebbende, soo is hij depositant met min ende vriendschap vande voorzegde schipper gescheijden alvoren vande selve behoirlijcken paspoort becomen hebbende. Eijndelijck verclaerde hij depositant dat hij nu mochte geeniger tijdt eenich consent gegeven ofte gedraegen heeft omme tegens de Reders vant' voorzegd gebleven schip St Pieter eenich proces te moveren over iura te willen dat zijne naem daerinne vermelt wert ende ingevalle het selve mochte geschieden verclaerde hij depositant expresselick tegens zijn wille ende weeten gedaen te zijn ende daer tegens wel uitdruckelick te protesteren mits dese eijndigende hij depositant hijermede zijn verclaeringe beneffens zijnde het selve naerder te bevestigen, consenteerde hij van Acte in forma, aldus gedaen binnen Amsterdamme ter presentie van Abraham Heeren ende Paulus de Cleijn als Getuigen

Egbert Flepsz, Abraham Heeren, Pouwels de Cleijn, [S] van Toll, 1651, No

19. 1657 Cayenne, Verklaringen over Pieter Sijbrantsz Visscher

WA_1685_1055/211-212v 1657 05 13

Op heden 13 Meij xvi seven ende vijftich compareerden voor mij Riewert Jansz Lantman bij den Hove van Hollandt geadmitteert openbaer notaries tot Enchuijsen residerende en de getuijgen nae genoemt d' eersame Barent Hendricksz Mr ijsersmit wonende in Hoochcarspel <mitsgaders> Claes Cornelisz timmerman, Jan Boelessen, Jan Janssen Benen ende Cornelis Thonissen matroosen/ borgeren deser stede/ van bequamen ouderdom verdachvaert sijnde omme getuijchenisse der waerheijt te geven ter requisitie instantie ende versoecke van de eersame Pieter

Sijbrantsz visscher schipper op 't schip de Witte fortuijn mede borger hier ter stede Verclaerden de Attestanten waer ende waerachtich te wesen Eerstelijck de voornoemde Barent Hendricksz verclaerend dat hij in den verleden jare 1656 voorde voorsegde schipper [in tekst # in margine # voor desselffs eijgen particulier rekeninge] heeft gemaect ende inde maent Meij aende selve gelevert vierentwintich Bijlen/ ende twaelf hackmessen ende verclaerden alle de andere comparanten datse elcks in voors qualiteit met de voornoemde schipper Pieter Sijbrantsz op sijn laest vojagie nae West Indien gevaren hebbende de voorgemelde bijlen ende hackmessen haren schipper toebehoorende/ op de selve vojagie leggende in een mande dickwils hebben gesien/ en dat den schipper voor twaelff stucks van dat voors ijserwerck tot Caijanen aende wilden heeft verruijlt [boven regel <tegen>] twaelf hangmatten/ ende acht stucks van 't voorgenoemde ijserwerck gelaten in handen van Jan Claessen Langedijck hare Coopman een stucks verruijlt om een seekoe tot scheeps behoers/ ende voor de resterende vijftien stucks ijserwerck eenige vogels ontfangen/ ende dat haren gemelde schipper voor sijne voorszegde geruijldde hangmatten aen Cristoffel heeft gekregen ende geruijlt voor ijeder hangmat een hondert en vijftich pont suijcker ofte de waardije vandien/ ende verclaerden noch dat ten tijde als sij met haer voorszegde schip tot arcarien quamen/ aldaer sulcken groote droochte was dat de wilden daer door [boven de regel < ten meesten deel>] niet wilden visschen sulcks dat den schipper genootsaect was tot proffijt van de Gemene Rederije somtijts ijets aen de wilden te vereeren/ het welck de Attestant wel hebben gemerckt dat nootwendich moste geschieden/ ende dat daerinne bij den schipper goede discretie ende voorsichticheijt voor de gemene Rederije is gebruijckt/ ende dat de gemelde schipper Pieter Sijbrantsz sijn uijtterste devoir voor 't gemene beste [boven de regel< in alles>] heeft aangewent/ ende aen Caijanen gekomen sijnde sijn schip in de tijt van ontrent drie weken met geruijldde hout waren aldaer heeft afgeladen niet tegenstaende dattet aldaer tot Caijanen doe sij aldaer eerst quamen seer ongedaen was off het een wildernisse ware/ Ende op de Rivier van Caijanen gecomen sijnde ende als de schipper daer met de boot aen Landt was geweest doe sijn de Indianen goede kennisse aende schipper hebbende daer op aen haer boordt gecomen/ ende met malcanderen veraccordeert door des schippers goede kennisse dat ons volck aldaer op dat Eijlandt van Caijanen mochte wonen ende dat de Indianen [# in margine # voor den coopman ende sijn bij hebbend volck] een huijs soude maken ende de boomen om hacken ende alles beslechten om op dat onse volck daer op [boven de regel<dat lant>] soude mogen saeijen [boven regel< en planten>] / Ende de Indianen alsoo met dat wercken acht oft negen dagen doende geweest hebbende/ sijn aen onse Boort gecomen om voor dat gedane werck betaelt te werden/ sulcks dat den schipper voor het maken van het voors huijs ende de beslechtinge / aen een groot getal Indianen heeft betaelt ijeder man twee messen een groot met een kleijn ende aen de jongens elck

een mes/ ende aende pouenarisen ijeder een hackmes ofte een bijl. Ende verclaerden noch weijders dat als sij tot Caijanen afgeladen waren de voors coopman Langedijck eenige vande schippers gemeld ijswerck aldaer op Caijanen willende houden sij beijde daer door in verschil sijn geraeckt/ verclaerde oock dat de voornoemde schippe op haren uijtreyse [boven regel< door gebreck van ververschinge>] wel omtrent vier weken aende scheurbuijck is geweest/ soo dat hij doe sij tot Arcarien [boven regel<aen landt>] quamen door de scheurbuijck niet wel alleen conde gaen/ sulcks dat de gemelde Jan Boelessen benefens Sijmon Janssen van Purmerendt haren constabel [boven regel< hem wegens sijn swackheijt>] mosten ondersteuten ende leijden/ Ende is haer [boven regel<getuijgen>] oock wel bekend dat den schipper Pieter Sijbrantszen voornoemdt hem op de selve haer vojagie soo op de hene als ook op de wederomme reijse [in margine>> >> ende haer verblijf in West Indien>>] altijts wel ende vroom heeft gecompoteert ende gedragen/ gelijk een goet/ eerlijck ende vroom schipper betaemt [boven regel< ende schuldich is>] te doen/ ende geduerende de voorszegde reijse alle dagen des smorgens ende savonts het gebedt voor haer scheepsvolck selfs openbaerl gedaen/ ende heeft voor de ingeladen goederen althans goede sorge gedragen/ ende dat den schipper niet anders als twee stuckjes letterhout van haer ladinge op de wederom reijse heeft verruijlt ende dat tot scheeps behoeft/ ende voor het een stuckjen eenig bier ende kaes ger[uijlt] ende het ander een fles brandewijn/ Eijndigende hiermede hunne verclaring ende getuijgenisse bereijst sijnde 't selven dies van nooden ende daer toe versocht wesende met solemnelen eede te bevestigen alles oprecht/ Aldus gedaen ende gepasseert binnen deser voors stede [boven regel>ter comptoire mijns notaris>] in presentie van deersame Barent Harmenssen Lakencooper ende Jeuriaen Liewerts borgeren van goeden gelove/ als overstaende getuijge/ hier toe versocht ende gebeden

20. 1668 Overeenkomst van Crynssen en Bergenaer met betrekking tot de handel in orleaan

Bron: ZA_2035_36

Wij onderschreven Abram Crijnsen Capt en Commandeur en sit over slants schepen en volck ende procuratie hebbende van Edel Mogende heeren staten van zeelandt om aen te gaen seker accort met den commandeur Matthijs Matthijssen Berge over de handel vande oranje verwe in Ijsekepe soo ist dat wij op den date over met den ander hebben gesproken ende sijn overeengecomen inde naer volgende maniere

1

Eerste dat den Commandeur Crijnsen sal verobligeert sijn te leveren aen commandeur Bergenaer sodanigen cargasoen hij sal opgeven sonder dat hij enig risico daer in sal loopen van de Zee:

2

Ten tweeden dat den commandeur Bergenaer met den ontvanck deses cargasoen ofte op credit of soo danich cargasoen dat genoemde in Ysekeep zal bij hande gevonden werden sal desen ahndel vande verwe met d' Indianen int werck stellen daer toe hij sal mogen gebruijcken slants slaven en volck die daer toe bequaem sijn

3

Ten derden is geacordeert dat den commandeur bergenaer sal genieten voor de directie een rechte achtste part uit het netto provenu dat vernoemd cargasoen sal werden geprokereert wel verstaende dat gode verhoede het tweede cargasoen ofte die daer naer sullen versonden werden quamen achter te blijven sullen gecargeert werden als mede sullen afgetrocken werden d' oncosten vant volck die in dese negotie sullen werden geemplijeert.[p]

4

Ten vierden is geacordeert dat dit accoortette contract sal duijren den tijt van drie jaeren vast lenger soo het haer Ed Mo Heeren Staten believen en sullen de Ed Mo heeren Staten verobligeert sijn Ieder Jaer Reeckeninge te geven aen die den commandeur Bergenaer sal ordineer vant geen cargasoen gekost heeft in wat vande verwe is gecomen om alsoo sijn gerechticheijt te krijgen van gelijcke sal den Commandeur Bergenaer senden reeckeninge van het cargasoen hij ontfangen heeft en hoeveel bollen verwe hij heeft geruijlt

5

Ten vijfden blijft den commandeur bergenaer verobligeert alle twee maanden ofte 9 a 10 weken in Ysekeep te comen om te sien den handel wel wert gedreven ende de verwe naer behoer werden gerolt

Aldus gedaen ter presentie van Capt [B] Keuvelaer ende nickles pietersz ende ter nacominge met ons gewoonen aenteijcken onder teijckent Acte in slants schip Seriname den 20 Junij 1668

Get Abraham Crijnsen

M Mathijssen Bergenaer

B Ceuvelaer als getuige

21. 1677 Aankomst van kolonisten bij Oiapoque

De expeditie was in 1676 uit Nederland vertrokken en arriveerde begin 1677 bij de Cabo do Norte. De kolonisten van Apricius en Myst waren langs de kust gevaren, maar wisten niet zeker of ze wel bij de Oiapoque geland waren. (Myst 1678)

Om ondertusschen van alle twijffelingh ontslagen te sijn wierde den Commissaris en Fiscael met een tolck twee knechten en vier soldaten/ met een Chaloepe met eenich Indiaens Cargasoen op contschap afgevaardight; de welcke aen lant komende/ in lange geen menschen konden gewaer worden siende dan een kleijn Riviertje benoorden de laetst genoemde Bergh inloopen: resolveerden 't selve op te hoepen/ vermoedende daer omtrent Indiaene/ dit dan omtrent een half mijl op geavanceert sijnde/ en naer verscheyden mael geroepen te hebben/ sonder enigh teeken van menschen te vernemen/ hoorden sy endelijck een haen krayen/ dat haer seer verbinden geloovende dart menschen te sijn waer op haer in 't midden van 't Riviertje (luisterende) stil hielden: ende hoorden daer op het blaffen van honden/ daer op wederom roepende/ hielde het kappen (dat sy mede op 't selve moment hoorden) op; waer uyt besloten dat voor haer weghliepen/ of uyt schrick ofte om meerder assistentie te bekomen/ welck laetste waer bevonden/ want naer een weynigh voortgeroept/ en verscheyden malen geroepen te hebben/ sagen in een kreekje/ een Canoe leggen/ en even daer na ses a seven Indianen/ haer houdende achter de Boomen/ roepende ons volck by haer te komen/ doch haer niet vertrouwende/ versochten haer mette Canoe aen boord van de Chaloepe te komen met verseeckeringe van vrintschap/ haer toonende eenige Coralen en Messen/ ende al sy vraeghden van waer en wat natie ons volck was; en daer op verstonden/ Duytsen of Hollanders te sijn: quamen terstont vier a vijf mette Canoe over aen boord van de Chaloepe. Ons volck beschonck haer terstont met Brandewijn 't welck (als water) droncken: Waren t' eenemael naeckt/ behalven een kleen doekje tot een deksel voor haer schamelheyt/ gewapent met Booghen Pijlen/ haer dan gevraeght hebbende/ naer de Kust/ Rivier/ en of van ons voor-uyt gesonden volck geen kennisse en hadden/ seyden dat het Lant Guiana de groote Rivier Wiapoca ende dit kleyne Riviertje Wanari, wierde genaemt/ dat de byleggende Bergh Caribote ende de uytstekende Comaribo was; maer van ons volck wisten geen bewijs te doen/ als allenlijck dat voor eenigen tijt groote schepen hadden gesien/ doch dat sy aen de voet van de genoemde Bergh Caribote, Indianen souden vinden/ die haer beter bericht souden doen/ waer op sy haer eenige Messen en Coralen gaven/ en lietense aen Lant gaen/ doch eer het geseyde Riviertje wederom uytquamen viel den Avont soo dat genootsaecht waten/ in de mont van de Rivier te overnachten/ soo geseyt soo gedaen/ de dreghe in de gront en 't seyl over de Chaloepe

doch niet sonder gestaach een wakend oogh te houden/ niet wetende wat op soo vreemden kust/ voor soo wilden natie soude kunnen worden ondernomen/ als mede wat onheyl door wilde beesten/ serpente/ of ander gdierte (die hier met schreeuwen/ kraken der Boomen door 't loopen in de Bosschen/ plompen in 't water/ singen/ pipen/ en kieren/ soodanigen wonderlijcken geluyt veroorsaecten datter eerder een Duyvelsch Musijck/ als eenigh Beest of Vogel-geschrey geleck te sijn) haer soude konnen overkomen, Naer dan een uer voor daeg [p 12] onder de voornoemde Bergh Caribote spoedende sagen (naer eenich roepen) verscheyden Indianen den Bergh af naer haer toekomen/ die 't seggen van de voorgaende confirmeerden soo dat nu van 't lant ende de Revier genoegsaem verseeckert waren/ maer van ons volck schenen niet meer te weten/ allenlijck twee uyt haer spraken/ van een Hollander genaemt Jacob die boven de Rivier op een plantagie hadde/ ende verscheyde bladcken by hem/ ons volck dan sulcks verstaende versochten haer de plaetse te willen aenwijzen en haer met de Chaloepe daer te geleyden/ doch weygerden sulcks ten ware een van ons volck by haer te pande bleef 't welck terstont geschiede; latende twee van onse knechts op haer aen lant waer op dan twee van haer in de Chaloepe overquamen/ doch een mijl of anderhalf de Rivier op komende/ ontmoeten sy een Canoe met Indianen die een van de gemelde Leytsluyden mede wederom namen/ de reden wiste men niet/ maer scheen de Vader van de selve in de Canoe te sijn/ die sulcks niet wilde toelaten/ doch d' ander bleef constant/ ons volck presenteerden hem te eeten/ maer refuseerde sulcks/ seggende by Jacob van alles genoegh te sullen vinden/ dat de hope dies te meer overgrootte komende dan omtrent vier mijl de Rivier opseyde men soude aen Lant setten 't welck geschiede.

De nieuwsgierigheyt om in soo woesten Lant Christen menschen te vinden/ geplaetst neffens de hope/ dat het selve onse Prededesseurs souden sijn/ dede yder voet aen Lant setten/ een weynich/ dan in 't Boscg geavanceert/ begon den Leytsman (seer bedroeft) vast hier en ging om en wederom te sien/ en in sijn tael te roepen/ doch al vergeefs komende dan daer eenich teeken van menschen was/ daer eenige Boomen waren gekapt/ en noch twee a drie stijlen van een huys stonden; sach seer verbaest seggende hier Jacob gewoont te hebben/ wetende niet waer deselve vervaren mochte sijn; vol vrees (soo het scheen) dat by d' onse qualijck soude werden getracteert/ om dat haer hadde bedrogen/ doch sulcks siende betoonden hem alle vrintschap/ en lieten niet blijken hoe let haer was dat alle hope van yemant van ons volck te vinden; haer was benomen, keerende dan wederom met alle spoet naer de Schepen (alwaer noch dien avont arriveerden); relateerden haer wedervaren/ 't welck soo veel droefheyt causeerde/ over 't vermessen van die gene die wy vermeenden te sullen sijn onse behoudenis hebben het fundament geleyt waer wy souden bouwen/ als blijchap/ dat op de gedestineerde plaetse geluckelijck waren gearriveert

nietemin loopen de Schepen recht voor Caribote, in de Rivier op twee a drie vadem water ten ancker daer by ebbe/ byna droogh saten.

Terstont alle die wilden aen Lant geseth/ om de Lantstreke te besichtigen/ ende te resolveren waer men sich soude neerslaen, d' Indianen sagen vreemt toe/ haer van soo vele blancken besocht te sien/ vergaderden van twee a drie Dorpen by een/ ende naer dat haer versochten plaets voor ons in te ruymen schenen in 't eerste sulcks te willen weygeren doch naer een raetslagh van twee a drie uuren by haer daer over was gehouden; (waer inne altijd een overluyt een groot oratie dede met alle consideratien/ wat volck wy waren wat voordeel in 't bewilligen/ en wat nadeel wy haer (indien sulcks refuseerden) souden kunnen doen) consenteerden het selve: ons aenwijsende plaetse/ omme te habiteren.

De kolonisten vonden de berg Caribote echter te steil en besloten zich uiteindelijk te vestigen op de plaats waar zij Jacob's plantage hadden gevonden.

22. 1680 Rapport van Jan Stratius

Bespreking van het verslag van Stratius ZA_2035_406/ 407 (Doe 1992: 19-21).

1680 februari 16 tot en met maart 10 extract der daghelijckse gebeurtenisse

16 feb:

Is *Jan Stratius* met de Barque van de boven kust weders gekeert raporterende dat hij vermits het ongestuymich weer niet verders hadde conne geraken als tot Sinamary ontrent twintigh mijlen van Cajana gelege soo dat de brieven aen de Gouvernr: van Cajana hem mede gegeven niet hadde bestelt, nochte ook sijn principaelste oochmerck berijct, dat is dat hij had de meenen te spreken met de Indiaense Natie genaamt Aracarisen, hebbende tot haer hooftman gehadt eene *Jan van der Goes* dewelcke altijd seer geneegen tot tot de Nederlanders sijn geweest. onder welcke Natie hij *Stratius* vier a vijf Jaren heeft verkeert ende als een Indiaan selve mede gelooopen, hadde oock twee snaphanen en eenige andere goederen mede genomen om aen haer te vereeren, die hij weders gebracht heeft.

Verders secht dat hij d' Indiane langs de kust hadt bevonden seer ge-inclineert tot vrede te wesen, haer seren excuserende dat se geen quaat int sin hadden ende t' onrechte door ons volck waren aangetast ende verstroijt gelijk hij haer gevonden hadde inde bosschen geretireert. Hebbende veel moeijte gehadt om haer door een Indiaan met hem mede genome te doen opsoecken wiens vader onder haer woont klaechde bijzonderlijk over de perkotten dat die d' oorsack hiervan waren, ende seijde dat *Pieter van Houten, Engel Classy en Isaac no Noss* haer veel quaat gedaan

hadden, dat die bij haer niet meer mosten comen, maer dat de Gouvernr: de barque conde wederom senden met weijnige blancke om met haer te comen handelen, dat se gebreck hadden ende souden sien broot ende hangmacken te krijgen om daartegens te geven. Waerop *Stratius* haer gesecht heeft dat se aen 't fort conden comen handelen gelijk voordesen, soo hadden se geantwoort dat se nu niets en hadden om te connen mede brengen alsoo se alles verlooren hadden en soo in de bossen niet meer conden woonen, dat se liever slaven van de blancken wilden wesen als soo te leven, dat se nu weders aen de Zeecant souden comen wonen gelijk voordesen, versouckende dat hij weder bij haer wilde comen, maer weijnich volck soude mede brengen, en dat eenige van haer met hem na de Gouvernr: soude gaen. Dat hij nu twee van dat volck soude mede gebracht hebben, maer hadden twee a drie dagen tijt vandoen om haer gereet te maken, en conde daer niet na wachten vermits de quade hant gekrege hadde, daer nodich most nagesien worden, doch hadde beloofd weder bij haer te comen int begin van den droge tijt, sullende wesen inde maent van Junij. Hier mede sijn die van de Commewine nu gerust gestelt houdende haer verseeckert dat d'Indianen van de boven kust, daer se vreesden van overvallen te worden, sich nu souden stille houden; de drie persoonen hier boven genoemt daer over de Indianen klagten ende versochten dat niet bij haer souden comen sijn handelaars onder deselve geweest, welck slach van volck geoordeelt wordt veel quaats onder d' Indianen gedaan te hebben, ende een groote oorsaack van de oorloch te wesen: Anders soo hebben Pieter van Houten en Engel Clasen goede diensten gedaen gedurende desen oorloch ende wert het daarvoor gehouden dat d'Indianen ofte Caribesen van de bovenkust sooseer tot vrede genegen sijn te wesen omdat se op verscheijde tijden sijn geslagen geworden, sijnde bij experientie bevonden dat d'Indianen int generaal sijn ontrouwe moordadige menschen ende sehr wispelturich, op wie dat men geene staet kan maken ende oock geen deech van hebben sal, ten sij dat men haer onder dwangh can houden; Ende is bij het rapport van *Stratius* gebleecken dat hij sijn persoon benefens die van de barck onder d'Indianen seer heeft gepericuliteert, oock de barck in gevaar gestelt, alsoo de meer als veertich Indianen seffens aen boort sijn geweest, die hij hadde beschoncken ende vereeringe van kraalen en messen gegeven, sustineerende dat anders doende met dat volck niet soude sijn terecht geraect. Verders wist hij te seggen dat d'Indianen hem gesecht hadden dat se bij de Aracarisen hadden geweest om assistentie tegens de Paracouren te becomen die een deel van haer volck hadden dootgeslagen maer dat haer voor antwoord gegeven was datse met de Duytse eerst soude vrede maken, datse qualijck deden met haer te oorlogen etc: sijnde blijde dat hij gecomen was om met haer vrede te maken, datse nu bij d'Aracarisen souden gaen en seggen dat Jan bij haer geweest ende vrede gemaect hadde, meenende soo van hare vijanden de Paracouren betalinge ofte revengie te gaan halen.

Noch seijde van d'Indianen verstaen te hebben den *chevalier de Leijse* Gouvernr: van Cajana met vijf schepen met volck uyt Vranckrijck aldaer was gearriveert, sijnde weders gekeert op den tijt als hij gesecht hadde te sullen comen en dat alle d'Indianense Capiteins: ontboden hadde om met haer de vrientschap te vernieuwen.

23. 1680 Het journaal van Lieutenant Schoppens aan de Coppename van 7 tot en met 31 juli - ZA_2035_441.

Verboom leidde een expeditie die in 1680 de vesting Karassabo aan de Coppename veroverde. Verboom trok verder na een versterking gebouwd te hebben die hij bemande met een garnizoen onder leiding van Lieutenant Schoppens. Schoppens opende onderhandelingen met de Indianen in de hoop vrede te sluiten. Uit het dagboek van Schoppens blijkt dat het Indiaanse opperhoofd Projarij de Nederlanders vakkundig aan het lijntje hield.

Op zondag 7 Julij 1680 is dhr commandr Verboom met zijn bij hebbende volck vertrocken en heeft mij met een vendreech en een sergeant en 39 soldaten hier op Copenam post doen houden met een schip bij mijn.

9^e naermiddag hebben wij twee schooten op ons hujs gecregen vande Indianen maer hebben geen schade gedaen.

12^e hebben de Indianen comen preijen, maer dorst niet dicht bij comen soo dat niet haer alles met condon verstaen, maer seijds dat wij niet doen als zij, dat zij maer quaemen en branden en naemen mede dats conde en gongen dan wegh maer wij blijven dat zij niet goet vonden/ waerop Ick liet antwoorden dat zij met haer volck moesten comen en slaen ons daer weder uijt en neemt weer/ en zij seijden veel woorden die niet conde verstaen.

15^e quaemen de Indijaenen weer spreken op die selfde plaets/ soo liet ick de sloep met t man daer wat nae toe vaeren/ om haer te beter te verstaen/ doen seijden zij van vrede te maecken waerop een Indijaen bij haer inde quam/ en quam hier op thuijs bij mijn en sijde dat Proary vrede wolde maecken/ waer op liet seggen wij oock/ laet hem hier komen wij sullen vrede maecken: en veel meer woorden maeckten hadden/ soo gaf ick hem hartelijck sopie: en hij seijde dat Projarij morgen hier soude komen: om van vrede te spreken dat seijde dats wel: laet hem comen wij sullen hem geen quaet doen maer vrienden wesen: seijde dats wel: en liet hem weer vertrecken: savonts sterf Nicolaes Pieters tussen acht en negen uijren/ en liet smorgens hem begraven.

16^e quam weer preijen: en een quam mijn van een ander Capt m sprack oock van vrede en liet seggen dat wel was: dat wij oock vrede woude maken/ maer dat haer Capt soude hier comen die seijden dat sou comen/ oock datse ons souden snaemiddaghs vis brengen en dat dan een Capt

mede soude comen: nu meer andere woorden die sij praten: en doen gaf Ick hem een soopie: en ging doen weer vertrecken.

Den selfden do quam Capt Arrabanij met noch vier Indijaenen bij ons: en hadden 3 Indijaenen gesproken die Projarij hadde gesonden dat die Capt Arrabanij bij mijn soude comen om voor hen; [en] Projarij van vrede te spreken: en dat projarij in zijn handt was gequetst van den vis: oock dat niet dorst comen: waer op liet seggen dat hij vrij mocht comen: en hem geen quaet soude doen: en als hij woude weer een hujs hier souw bouwen: en dat alle Capteijnen souden hier comen en van vrede spreken: waer op Arrabanij seijde dat soude comen en meer andere woorden die wij hadden dronck hartelijcken soopie: en liet haer weer vertrecken.

Deselfden do quamen der noch vier Indijaenen om aen sopie dat haer gaf en liet haer weer vertrecken.

17^e quamen 4 Indijaenen bij mij en seijden dat Projarij bij mijn soude comen: en vrede maecken: seijde dat wel was gaf haer een soopie: en vertrocken weer/ twee uijren daer naer quam noch een Perjage met seven Indijaenen meer bij mijn: en waeren gesint een eeuwige vrede te maken en al de andere Capts hier ontrent Copenham oock en Projarij soude nae Serammeka senden en die souden oock vrede maken: en seijden haer leven naer geen oorlogh meer dencken oock was het haer schult niet seijde Projarij: sij Verschoenden altijd haer en liet het daerbij blijven: soo Projarij met noch seven meer bleef wel 3 uijren bij mijn en hadde veel woorden en hij soude hier met vrouw kinderen en mans weer comen wonen: soo Ick gaff hem zijn buijck vol dat hij droncken was: en was alles wel: en Toonde blijchap dat nu vrede was/ en doen hij vertrock gaf hem twee schooten met canon/ die Projarij en Ick selfs aen stack: het haer doen vertrecken/ daer naer quam Projarij zijn broeder met noch 12 bocken die Ick een soopie gaf: en gaven mijn vis die Ick ten deele aen het volck gaf Gannemet ofte comt hier niet/ hij is in Para en woont daer: en heeft al de negers bij hem en geen Indijaenen: oock zoo dreijght hij de Indijaenen: soo se vrede met de blancken maken sal hij se met de negers op het lijff vallen: dat wij hoopen te beletten/ oock seijt Projarij als Dhr Commandeur van de Corentyn comt: dat hij dan met zijn volck: en een deel blancken naer Gannemet gaen en hem gevangen nemen en alle de negers en dan can de Command met hem doen wat hem belijft: en veel andere worden meer.

18^e quam daer een ander Indijaen: en bracht mijn de fles weer die Ick Projarij mids had gegeven met een soopie daer in en seijde dat Projarij gingh zijn volck haelen om weer hier te comen wonen tegen den avont daer 3 a 4 Indijaenen om den kijcken ende vertrocken weer.

19^e quamen 4 Indiaenen bij mijn en brochten mijn crabben: gaf haer den soopie: en wat en wat geraet met haeren Vertrocken snamiddaghs quamen daer twee die seijden dat Arrabanij sondaghs hier souw weesen/ gaf haer een soopie: vertrocken weer.

20^e voormidagh quam daer den Indijaen die alle daegh hier comt om de soopie: en seijde dat Projarij naer zij volck was om hier te comen wonen: snamidaghs quamen der vier Indijaenen bij mijn en seijden des nachts voor mijn souden gaen vissen en gaf haer een soopie: en seijden dat wel was: en vertrocken weer.

21^e smorgens quam daer vijf Indijaenen: en brochten mijn vis: en seijden dat geloofden dat Arrabanij: sanderdaeghs hier soude wesen: en bij mij comen: en dat Jerojarij en Arrarika ook drij dagen hier soude wesen: en veel andere woorden meer: gaf haer een soopie en vertrocken weer.

23^e quamen der 5 Indijaenen bij mijn en brachten mijn wat crabben: 2 a 3 uijren daer naer quaemen der 5 Indijaenen en brochten mijn vis: en seijden dat se geloofen dat Arrabanij met de selfde vloet soude comen: als hij wat beter was hij sont mij met zijn schoon soon pernouw en vis en banannes: van de pernouw joelde wij en zij die ontrent 20 sterck waeren treffelijck en gaf haer een soopie daer bij datse meest al droncken waren en vertrocken savonts weer.

24^e quaemen der oock Indijaenen van Arrabanij volck: en seijden dat haern opperste noch sliep dat hem het hoofd zeer doet maer dat binnen een uijr/ soude bij mijn comen en met mijn spreken dat hij dede/ en seijde dat nu wel was: dat vrede was/ hier naer waeren zeer becommert: over dat volck inde Cortijn: alsoo die niet daer weten van de vrede en haer luij vindende soude haer de clop geven/ waer op liet seggen dat alle Cappijteijns bij mijn soude comen: dat is Projarij Arrarijka en Arrabanij en meer andere Capt en Ick bide met haer te spreken en souden een corjarij naer de zee cant senden met tien soldaten daer bij een Briefie om die te laeten wachten op het volck dat van Corentijn soude comen en haer geen quaet soude doen/ alsoo Ick vrede nu gemaect heb oock soude daer een Corjaer opgaen door de creeck naer de Corentijn of eenige perjagen die wegh quamen om die te waer schouwen: die oock een Christen souden bij haer hebben/ en den briefie daer bij seijde dat het wel was: dat de Cappijteijns den 26^e souden hier zijn en dat men daer dat conde doen als alle de Cappijteijns comen droncken een soopie en vertrocken weer hier comen alle uijre Indijaenen ome den kijckie en comen swemmen dat te veel soude zijn om te schrijven/ en seggen veel al meest van Projarij zijn volck: oock heb ick bij haer geweest haer weesen besoecken en sagh eens hoe het daer was: en zij hieten mij alle mael wellekom: en gans mijn staen en drijncken: en gingen weer wegh.

25^e quamen Verscheijde mael Indijaenen om een kijckie en swommen en vertrocken weer.

26^e quamen 2 a 3 mael den dagh om een kijckie: en savonts quamen met een corjael en brochten mijn vis en die seijden dats 2 perjagens aende mont gesien hadden die wij dachten dat met het volck naer de Corentijn soude geweest hebben maer naderhandt hoorde van andere Indijaenen die oock van de Zee cust quaemen/ dat se uijt Serrammeka quamen naer hier toe maer ongetwijfelt om vrede te maecken de ander Capt zijn noch niet gecomen/ zij zijn machtich bangh voor dat

volck van Correntijn dats te seggen voor d Indijaenen maer voor de Christenen niet; wat de reden is dat se niet comen weet niet.

27^e tegens den avont quam Arrabanij bij mijn en noch 19 andere Indijaenen: oock waeren der onder die van Serramika waren die daer gecomen zijn om vrede te maken en mijn bamarij bracht mijn vis en banannes en hoenders soo wij geraet soo wat/ maer hij seijde dat men morgen soude praeten: maer nu van geen dingen soo gaf haer een soopie praten van wisse wasjes wel 2 uijren doen hij vertrock liet Arrabanij die 2 stucken af schieten inde punten een schooten quansuijs en vertrocken weder.

28^e smorgens gingh Ick met noch 3 man naer haer toe en bij Arrabanij comende hiet mij wellekom en gaf mij eten en drijncken: en gingh met mijn bij het water weer naer mijn huijs en hij nam zijn vrouw en dochter en noch 2 wijven meer mee die Ick een soopie spaense wijn gaff ende met een soopie Cilduijvel: en Arrabanij seijde dat hij na Projarij gesonden hadt maer hij was daer slecht aen en hij hadt [Equatr]: of voorhoofd en een quaet been/ soo dat hij daer qualijck aen is soo Ick gaf een soldaet met Arrabanij mede om aen de zeeant te wachten/ naer het volck vande Corentijn om de te waarschuwen dat hier vrede is nu wacht ick nae Projarij/ om met zijn volck een man mee te geven/ om deur de creeck naer Correntijn te vaeren of daer eenige perjages deur quamen tegens den avont quam daer aen Capt met noch 8 man bij mijn en Versocht oock om vrede en toonde blijchap en seijden dat morgen noch eens weer soude comen en dagten eersten om na Serramika varen en al die te waarschouwen dat nu vrede is/ date souden doen gaf haer een soopie en vertrocken weer.

29^e smorgens vroege quam der 8 Indijaenen om die man te haelen om nae de zeeant te gaen dat dede ense gongen dien selven dagh wegh en seijden mijn dat daer 3 Indijaenen uijt Corentijn hadden geweest doch zij hoorden dat hier vrede was liepen zij over landt om daer te gaen seggen dat hier vrede is/ een uijr daer naer quam de Capt van Zerrenamika met noch 10 man die ons nader Tijdingh bracht van de 3 van Correntijn: zij waeren bij nacht van haer gelooopen bij water met een canoo naer Correntijn/ soo dat mijn doet geloven dat die daer zijn van dese vrede al weten: zoo die van Zerammika gaven mijn een caerte van 24 dagen die souden daer gants Zerammeka gaen waarschouwen dat vrede was en souden binnen den tijt alhaer Capt hier wesen om een Eeuwige vrede te hebben en zij vertrocken/ deur naer quam een corjael Projarij die mijn schoone pernouw brochten die Projarij voor mijn sondt/ en seijde dat Projarij daer qualijck aen was hij hadt bij dat quat hoeft een quaet been dat wij alle gesien hebben: hij segt soo ras hij can sal hij bij mijn comen/ savonts brochten mijn wat vis met haer 4 man/ mijn onbreeckt cargesoen dat haer met weijnigh can betaelen want zij sijn een deel niet versien zoo dats daer goede coop is aen te. [sic]

30^e smorgens quaemen zij de calbasse haelen daer de pernouw in geweest was ende zijn weer vertrocken: zoo dat moet wachten tot dat Projarij wat beter is oock wachte maer naer de Hr Commandr tot dat die van Correntijn comt: maer Projarij zijn volck comt alle dage noch hier ende woonen hier dichter bij die morgen quaemen twee Indijaenen om een man om naer de creeck te gaen: die haer gaven/ om naer het volck te wachten dat van Correntijn soude comen: daer naer brachten mij olie: nae de midagh quaem der wel 40 om een kijkie en quamen swemmen.

31^e smorgens quaemen zij hier en brachten een queeckoke.

Excerpt uit een brief van Verboom over het lot van Schoppens ZA 2035 443

Maer het droevichste van al was te hooren, de groote misslach en vouten van de vermalijdijde Lt: Schoppens, die sig contrarij sijn order hadt gegaen, gelijk haer ED: Moogende sien connen int de neven gaende copije van sijn joernael met sijn eyge handt geschreve, niet alleen tegen sijn order maer durft mij een klein briefke te senden commandeerende mijn selfs geen schaade te doen aen de vijant en daer meede vrede te maacken op sijn eygen autoriteijt, de vijande dan vrede met hem gemaect hebbende, quamen daer soo veel als sij wilde, en dat soo viele dat sij op de 31 july ontrent 100 man bij hem in huys quamen om met hem te drijncken, en soo als sij besich waaren met malkander te drijncken, begon de Indiaensche Capitein op de fleute te speelen, doen vielen al de Indianen op ons volck aen en begonden die doot te smijten, beginnende van hem eerst. De Vaendrig die met Schoppens over dese daet altijt overhoop lach, wert oock seer gequest, even wel kreeg een houwer ende spronck om laage, daer hij nogh 5 man vont vechtende, die hij seer aen moedichde en vocht met haer handt aen handt tot dat sij t huys weder schoon hadden. De vijanden weder gevluht sijnde, lach hij noch 11 gesonde manne bij hem, soo op het sloopje (dat tot sekuriteijt van de post daer was gebleven) als bij hem; de Lieutenant en de Sergeant met 11 man sijnde op de plaets doot gebleven en de reste seer gequest, De vaendraeger bevindende hem te swackt om met 11 man, dese 2 posten te water ende te lande te versien, is geresolveert de post te verlaaten en met de gequesten na Zuenaem te vaaren met het sloopke, niet beter wetende, of wij waaren oock alle geklopt, omdat de tijd die ick haer gestelt hadt van daer weder te sijn wat langer hadt geduurt als ick hadt gesecht.'

24. 1680 Correspondentie van Beeckman

Abraham Beeckman schreef deze brief aan de bewindhebbers van de Kamer van Zeeland 16 april 1680 van fort Kyckoveral aan de Essequibo. Hieronder volgens enkele passages die betrekking hebben op Indianen. Bron: NA_1.05.01.02_1025 fol 72-76

[Fol 73]

Wat belangt de inlantsche handel vande orianen verwe de selve is bij mijn Regeringe seer voor spoedigh geweest in soodanige dat volgens bekentenis van de onse uijtleggers, de voorige tijden van den overleden commandeur Hendrick Roll surpasseert en wie u Ed wel Confidentelijck assureeren dat bij aldien met soo veel brandewijn uijt patria wert de voorsien als noodigh was omde Indianen en principaelste capiteinen aen te haelen aen de Edele Westindische compagnie jaerlijcx wel 20 vaeten soude profijteren even wel is compagnies packhuijs te kleijn geworden soo dat jegenwoordige getraffigeert hebbe tsedert mijn comste alhier 190 vaten oriane maakende met de 50: alhier gevonden tsamen 240 vaten ende is de oecstijt nu wel 3 maanden geexpiereert dewelck wederom haest sijn aenvangh nemende is U Edele mogenden voorseeckert sijn dat mijne 2 jaren dienst [fol 73 v] ten eijnde sijnde 325 vaten oriane onder mijn in comijs magezijn in effecte sullen berusten ende sal wel lichtelijck binnen geimagineert werd het tot een goede conditie t' meeste tot de voornoemde handel contribueert want hebbe door lange experientie in berbice bevonden dat deselfes vruchtbaerheijt meest egael is doordien alle jaer een gelijk aental ordinaris wert ingehouden dit loopende jaer dan belooft een gelijcke ofte meer groote parthie doch jammers is de groot leckasie door het lanck leggen de vaeten om tselve enichs met te remedieren werd om somtijts verleght voorts sal een ijgelijck sich wel waghten sich wel waghten een bolle oriane voor sich selffs op te coopen uijt vreesse van die sweere straffe die niet te ontgaende soude sijn

nopende haer Ed plantagie deselve heeft sulcke goeden cuces tot noch toe niet erlangt als blijkt bij mijne vorgaende door de groote sterfte onder de slaven welcker voorige getal van hondert en 10 a 20 nu is gereduceert op 33 stu negros daer onder gereeckent seven kinderen 16 stucx sijnder in mijn tijt gestorven de leste zijn alte vooren gestorven en door de doodt weg gesleept overige sijn eeten wel gedaen hebbe soo vel jammis, maiz en broot al kunnen consumereen daer benevens dickwils zoute vis tot welcken eijnde en oock voor ons guarnisoen 2 canoas met Christen en indianen gemant den 8 deser nade zee kandt heb gesonden ende is maar 1 oxhooft zout int packhuijs overigh. Niet jegenstaende een oxhooft en 2 verw vaten de 3 oxhooften uijt suriname waer aen een aende vrij planters bij geset geproveert die vercreegen hebbe benevens 3

oxhoofden met [smee kolst] 1 stu grauwe ossenburgse linwaet van 98 ellen t welck aenstonts vermidts veel al halft naeckte loopen onder het volck is vercocht

[fol 76]

In margine: Bij het openstellen van de riviere een verbot te doen geen Indiaenen slaeven of slavinnen te coopen sonder kennis van den gouverneur

Indelick moet U edele oock opt hoogste werden gerecommandeert dat doch bij het opensetten van dese riviere ende in cas deselve met veel inwoonders gepopuleert werden een certathie bij affixie van biljetten te doen emaneren dat het planter ofte eenige ingesetenen en wie het oock soude mogen wesen eenige indianen slaven offte slavinnen van dese vrij indianen sonder kennis van den Commandant te coopen en dat niet boven 2 a 3 st tot de jacht en voorts om broot en dranck te maaken

den handel onder correctie is de voornaemste reden vanden oorlogh daer indianen in Suriname werdende weltijts hun slavinnen zijnde hun wijven tegen hun danck afgehaelt affgeperst t sonder twiffel ten minsten de dookepe geven aenden handel van oriane geen christen wijven van Compagnies dienaars sijn hier oocs dienstigh vermidts het eijlandt te kleijn geen hujsen konnen gebout werden d Edele: Compagnie geen dienst oft profijt maer wel schade toebrengen

In Rio Isekepe op t fort kijck overal den 16 April 1680

25. 1684 Lijst met Indiaanse slaven in Essequibo

Selectie uit een inventaris van de kolonie Essequibo met de vermeldingen van Indiaanse slaven gedateerd april 1684, maar waarschijnlijk uit 1686. (NA_1.05.01.02_1025 fol.299-302)

- Indiaanse mans slaven NA_1.05.01.02_1025_299-302**
- 1 Aroupa out 50 jaeren [299]
 2 Wanniwarij 28 jaren
 3 Warcourima 18 jaren
 4 Warcacho 16 jaren
- Indiaanse wijven**
- 5 Anorije wijf van Aroupa 45 jaer
 6 Jacanier out 24 jaer wijf van Wanniwarij met
 7-8 2 meijjsjes van 2 en 5 Jaren
 9 Kalkoene out 20 jaer
 10 Couroubo out 17 jaer
 11 Ilajne out 20 Jaer
 12 Eva out 18 Jaren
 13 Umontespan 18 jaer
 14 Lijsabeth out 20 jaer
 [299v]
- 39 Staen nog op dito plantagien Middelburg en Vlissingen alwaer zij t' meest benodigt sijn, dewelcks staen op de lijste vande slaven die aen t' fort behooren alwaer dikwils inde tuijnen als elders gebruijkt werden te weten 15 st Indiaense slaven soo mans als wijven Inventaris plantage Nieuw Vlissingen [301 v]
- Indiaanse mans**
- 40 Kees is doot
 41 Poito out 30 jaer
 Jongens dito
 42 Gijlle out 8 jaer
 43 Pietje out 8 jaer
- Indiaanse slavinnen**
- 44 Susanne out 30 jaer
 45 Clopsikeen out 26 jaer
 46 Diane out 24 jaer
 47 Meijsje grietje gen t 9 jaer out
- Namen van d' Indiaense mans op Comp s fort**
- 48 Jeuriaen out 28 jaer timmerm knecht
 49 Job out 28 jaer
 50 Grame sijne out 30 jaer
 51 Adam out 30 jaer
 52 Cleijn Couriaen 22 jaer
 53 Joosje out 15 jaer
 Jongen dito
 54 Fransje out 14 jaer
 55 Klaesje out 14 jaer
 56 Philip out 15 jaer
- Ind mans hier gestorven sed 6 mejj 1684**
- Catalijn out 50 jaer
 - Maije out 35 jaer
 - Haai couba 25 jaer
- Jongens dito**
- Jantje out 4 jaer

Meijskens

- Leijntje out 4 jaer
- Madaleentje 5 jaeren
- Pleuntje 2 jaeren
- Waentje 4 jaeren

Vervolg lijst indiaense slaven [302]

- 57 Pieter jan out 4 jaer van martijns
- 58 Matheeus out 7 jaer van jaco
- 59 Tobias out 5 jaer van martijse
- 60 Jaco out 32 Jaer
- 61 Markijte out 36 jaer is t' wijf van Job
- 62-63 Cicilia out 36 jaer is t' wijf van Couriaen met kinders t' eene van 5 en 't ander 3 jaer out
- 64 Maetje out 20 jaer dient op t' woonhuijs
- 65 Bauromout 30 jaer wijf van Sam ouwe neger woont bij hem
- 66 Anjewie out 50 jaer
- 67 Torry out out 34 jaer
- 68 Assadeelon out 70 jaer blind en impotent
- 69 Dommekragt 26 jaer
- 70 Martijntje 24 jaer
- 71 Admirael out 28 jaer
- 72 Stevelijntje 26 jaer
- 73 Catalijna out 40 jaer
- 74 Lavaeljere 20 jaer fugitijf s feb 1686 nog niet weders gecomen
- 75 B Couron 23 jaer cocxmaet
- 76 Ariaentje 20 jaer out
- 77 Claertje 16 jaer
- 78 Majanibo 60 jaer is p abuis voorleden jaer niet te boeck gestelt
- 79 Pousinelle kockmaet

Namen van de wijven van Klass Taback volck gevangen in temerarij 1686 [sic] 21 oktober

- 80 Eva out jaren
- 81 Albeschick jaer fugitif
- 82 Soetje out jaer
- 83 Susanne out jaer
- 84 Strijntje out jaer
- 85 Antonesse out fugitif

Vervolg deselfs kinderen [302v]

- 86 Pieter out 15 jaer fugitif
- 87 Paulus out 13 jaer
- 88 Teunis out 7 jaer
- 89 Andriesje out 6 jaer
- 89 Crijn een zuijgelinck
- 90 Neeltje out 5 jaer fugitif
- 91 Filida een zuigelinck fugitijf
- 92 Jantje out 4 jaer
- Leijntje out 4 jaer zijn doot

Indiaanse meisjes

- 93 Sara out 13 jaer
- 94 Josijntje 9 jaer kint van Masambo

Getekend april 1684